

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.
hová a kéziratok küldendők.

—*— Megjelen évenként 12 füzet. —*—
Kéziratokat vissza nem küldünk.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.

* Hirdetések felvételnek SZIGETHI EMIL kiadóhivatalában: *
VII., Szövetség-utca 45.

ÚJ ÉV.

«A művészet Isten munkája» . . . mondja a legpazarabb művészi érzékkel megáldott nemzet virágzó korszakának dicsőített fia: DANTE.

E kijelentés az összes népekre és minden időkre érvényes mértéket nyújt az esztétikai kritikának a művészeti értékek megállapítására nézve, a mely értelemben idealizmus és alkotóerő nélkül nem létezhet valódi művészet.

Az emberiség kultúrája folyvást az idealizmus által emelkedik.

Az idealizmus a vallásban, a hazaszeretetben és az örökszép kultuszában, — a szívek és elmék termékenyítő, tiszta forrása.

Az idealizmus eszményei a művészetben nyernek maradandó kifejezést és megvalósulásuk revelálja az emberi szellemben rejlő isteni erőt, az alkotótehetséget.

A tények által jogosultságot nyer bizalomteljes véleményünk, hogy nemzetünket nem közönséges szereplésre szánta a Gondviselés, midőn testvérietlen, idegen népek közé telepítette, a hol csupán nagy intellektualitása és a csodával határos ereje által sikerült fölülkerekednie a fejlődésének utját álló, mostoha körülményeken és oly pozíciót foglalni el, a melyben ma már méltán vonja magára a régibb, nagy nemzetek féltékenységgel vegyes bámulatát.

Mindazonáltal eddigi sikereink fölött büszke örömlünkben nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy épen fiatal kulturánk és hozzája fűzött reményeink érdekében kell lankadatlan erélyt és szorgalmat kifejtenünk, hogy kiegyenlíthessük kénytelen mulasztásaink hézagait és megbirkózzunk a kezdet nehézségeivel.

De ezenkívül semmi körülmények között ne feledkezzünk meg arról, hogy nemzetünk korántsem a materiális túlsúly, hanem a legönfeláldozóbb hazaszeretet, a hazaszeretet magasztos eszményéért való osztatlan lelkesedés által vívta ki magának veszendő létjogát és ha ama eszmény, mely a küzdelem hevében csodákat műveltetett velünk, hősök és vértanuk vérével szentelte föl a nemzet vívmányait, a béke műveinek megalkotásában is inspirálna minket: akkor valóvá válnék a legnagyobb magyarnak jóslata, mely szerint még csak ez után következik ránk nemzetünk dicsőséges létele.

Általánosan elismert dolog, hogy a magyarság szellemi irányzata talán a gyakorlatiasság rovására is túlnyomóan idealisztikus, miért is az utóbbi évtizedek anyagiasság szükkeblősége, önző cinizmusa oly koz-

mopolisztikus jelenség, a mely egyéb külföldi importtal került hozzánk és penészgomba módjára lepte el talajunkat; de egy alkalmas mozzanat lelkesült hangulata újból el is söpörhetné innen.

Eddig nemzeti alkotmányunk eszményeiért hadakoztunk és politizáltunk. Most már elkövetkezett az ideje annak, hogy a béke eszményeinek megvalósításában koncentráljuk erőnket és teremtsük meg a művészetek politikáját — és bizvást föltehetjük, hogy ama géniusz, mely a harctéren dicsőséget szerzett a magyar nemzetnek, a képzőművészetek terén is teljes érvényre juttatja a tehetségeket, azoknak a tehetségeit, a kik hivatva vannak nemzeti kulturánk fölépítésének pompás művéhez nevezetesen hozzájárulni.

Midőn a nemzet ősi erényébe vetett bizalmunknál fogva, nem szününk meg továbbra is a leendő nemzeti nagy képzőművészet és megfelelő idealisztikus közhangulat föllendítésére irányozni törekvéseinket: olvasóinkat üdvözölve, megnyitjuk lapunk VII. évfolyamát.

A SZERKESZTŐSÉG.

ÉPÍTÉSZETI TERVEZÉSEK.

√_x Azzal a szemrehányással fordulnak kartársaink hozzánk, hogy mi a nyilvános építészeti tervezési pályázatokat perhorenkáljuk, előnyt adva a megbízás útján beszerzendő építészeti tervezeteknek; mert a mi pályázatainkat pusztán komédiának tartjuk, mivel már előre a pályázat kiírása előtt legtöbb esetben tudatik: ki fogja megkapni a díjazást, s azért — hogy akadjon stafázsnak elég bolond, — a pályabírák nevei nem is tétetnek közzé, nem nyilvánítatnak; holott ez egyik első feltétele a helyes tervezési pályázat kiírásának. Mégis — mondják sokan kartársaink közül — jobb lenne a nyilvános pályázatok meghonosítása; és számos példát hoznak elő a gyakorlati életből arra, hogy a megbízások az építészeti tervezésekre semmiféle igazságos kulcs szerint nem történnek.

Előadják kartársaink sok panaszos leveleikben, hogy:

A megyéknél a tervező építőművészt a legtöbb esetben csak arra használják fel, hogy eszméit megtudhassák, s azután oda dobnak neki a szellemi munkájáért némi csekély összeget, magát a kivitelt pedig saját mérnökeik által eszközöltetik; mely utóbbi munka, könnyebb és inkább fizikai, a díjszabályzat szerint jobban van honorálva, mint a nehezebb szellemi tevékenység; nem is véve tekintetbe, hogy a

tervező egyedül maga van hivatva szellemi alkotását a gyakorlati életben végrehajtani és érvényesíteni.

A főváros is terveztet sokat. De alig ír ki tervezési pályázatot és megbízásait csak egy-két embernek juttatja, holott az osztó igazság azt követelné meg, hogy aránylagosan adná ki tervezési megbízásait, nagy adót fizető építész polgárainak, a kik különben is mint műszaki tanácsadók igen becses szolgálatokat tesznek a fővárosnak.

Végre az állam sem bánik el igazságosan az építészekkel. Nagy ritkán ír ki pályázatokat és épületeit nagyobbára vagy saját közegei által, vagy megbízás útján terveztetti. Pályázatokat még a nagyszabású, ezredévre szóló műemlékek-nél sem hozza be, melyeknél pedig meg lehet követelni, hogy két-három ízben is pályázat hirdettessék az esetleges eredménytelenségnél. Ha az állam közegei által terveztet, — mely közegek hivatása más, mint a tervezés: t. i. a jó adminisztrálás mely adminisztrálásnál sok a kívánnivaló, — ez által az adófizető építészeket keresetüktől megfosztja. Ha pedig megbízást ad a tervezésre, az szintén nem az osztó igazság szerint történik, hanem vagy úgy találomra, vagy pedig különös kegy szerint. Pedig az államnak kötelessége volna igazságosan elosztani az állami tervezéseket a magyar építészek között

különösen azért, hogy minden arra képes építész kapjon megbízást, de kiváltképen, hogy a fiatal erők felneveltessenek és érvényesíthessék magukat: merthaz minden állami épületet csak egy-két építész által terveztetjük, akkor a művészetet nem segítjük elő. Baj az is, hogy nálunk a művészet alatt csak a festést akarják érteni, mintha az építészet nem is lenne művészet; holott minden művelt nemzet, az építőművészetet, ember emlékezete óta, ma is a művészetek anyjául tekinti.

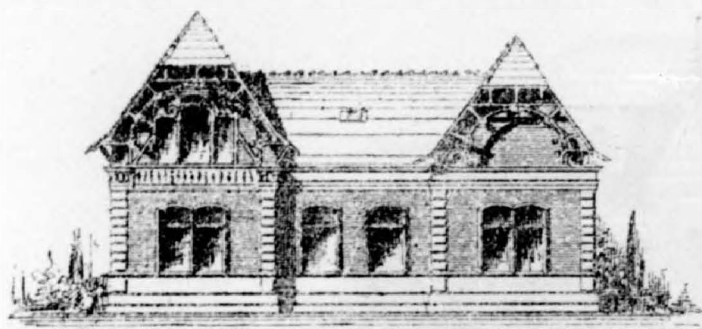
Már most nézzük, — mondják kartársaink tovább — hogy bánik velünk, építészekkel az állam.

Hosszú évek óta, a legutóbbi időig, az igazságügyi miniszteriumban csak egy építész, csak WAGNER kartársunkat, bízzák meg a tervezéssel. Miért van az, — kérdezik kartársaink, — hogy mindenkor miniszter alatt és LISZKAY tanácsos kegyelméből csak WAGNER kapja a ter-

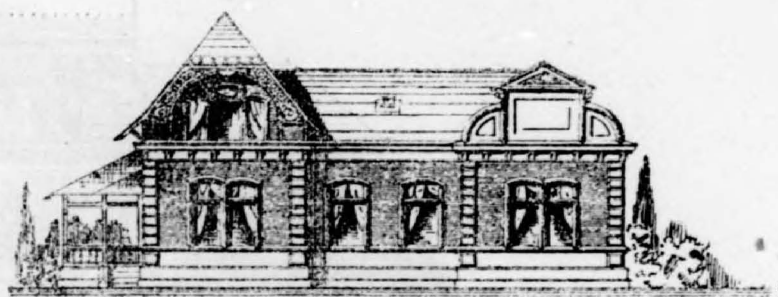
ben KISS ISTVÁN-t; így követelvén ezt meg az osztó igazság.

A honvédelmi miniszterium a legkomikusabban bánik el az építészekkel: Terveztet velük és mikor kivitelre kerül a dolog, különféle ürügyek alatt elveszi tőlük a munkát, nem fizetvén meg nekik azt sem, a mi a díj-szabályzat szerint jár; azonban alkudozván különböző módon, különböző «vállalkozókkal», — szabóktól kezdve egészen a malterozóig, — akárcsak a ruhaszállítókkal viteti ki épületeit. Eme, a budapesti kávéházakban szájról-szájra járó eljárásról bővebben szólni nem akarunk, mert ilyen bánásmód, ilyen eljárás még a keleti tartományokban sem dívik; pedig ott már csak eléggé rendezetlenek a viszonyok . . .

A földművelésügyi miniszter, méltó és más ügynél helyén lévő buzgalommal pártatlanságát hirdeti, mert ő minden

62. PAPP JÁNOS CSALÁDI HÁZA.

63. CSALÁDI HÁZ HOMLOKZATA.

vezéseket oly nagy mennyiségben, hogy alig győzi a munkát? minek természetes következménye azután az, hogy az épületek építőművészetileg csupa nullák. Miért nem bizatnak meg a többi magyar építészek is a tervezéssel? oly építészek, a kik még jobb tervezők, a kik nagyobb adófizetők is és a kik a közügynek is nagyobb szolgálatokat tettek, mint WAGNER úr? Az a netaláni esetleges kifogás, hogy azért bizatik meg mindig csak WAGNER a tervezéssel, mivel ez már begyakorolta magát, — üres alapnélkül kifogás, — chiméra, — szappanbuborék. Hogy ez a kifogás alapnélküli, azt különben maga a miniszterium cáfolta meg legjobban azzal, hogy egyes épületeinek tervezésével, a be nem gyakorolt KISS ISTVÁN építész bízta meg; ez is ép úgy kielégítette a miniszteriumot, mint a hogy kielégítené akármelyik más arra hívatott magyar építész. Csak tessék őket ép úgy megbízni a tervezéssel, mint utóbbi idő-

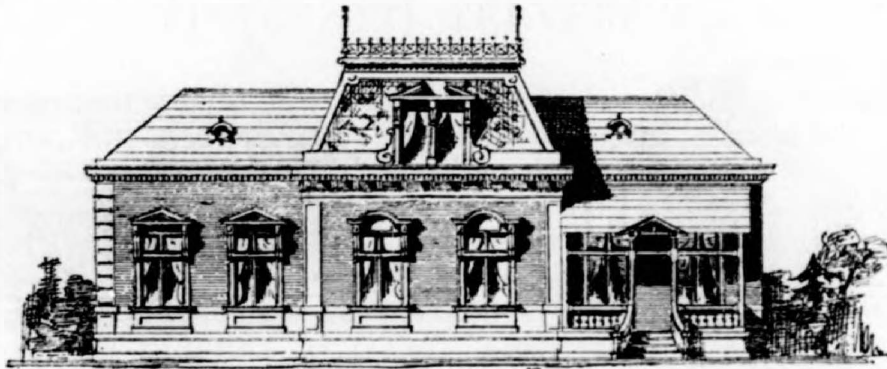
építkezése tervezésére pályázatot hirdet; de sajnos, ezen pályázatok sorsát az érdekkörűek kezébe teszi le; s így ezzel is valóban ott vagyunk, a hol a mádi zsidó. Minő nagy lárma keletkezett a legutóbbi napokban, hogy az öregebb festők elszednek mindent és a többieknek mit sem hagynak. Pedig itt a feljajdulás nem is volt egészen indokolt, mert minden haszontalan mázolás nem lehet állami ösztöndíjjal honorálni és még rossz dolgot is cselekednénk, ha olyan Nagy-Bánya féle szörnyszülött produktumokat dédelgetni akarnók. De bezzeg az építőművészekkel, a kik kiváló munkákat végeznek és képtelenek a haszontalan mázolások produkálására, nem gondol senki és még azok is, a kik azt hiszik, hogy pártatlanok, kiszolgáltatják őket az érdekkörűeknek, a kiknek rendkívül könnyű dolog, kényük-kedvük szerint elbánni a pályázatok sorsa felett.

A kultusz miniszterium az egyedüli, a

mely tervezéseit beosztja a magyar építészek között. Ennél a minisztériumnál szintén olyan viszonyok dívtek, mint dívnek jelenleg is még más minisztériumainknál. De mikor a volt minisztert, TREFORT-ot részint építési költség túllépései miatt, részint oly botránnyos tervezések miatt, mint a minő a műegyetem épülete, támadni kezdték az országgyűlésen, ekkor a tervezési monopolizálást részben beszüntette s mindig sajnálta, hogy azt már régen nem tette meg, mert «többet és jobban építtethetett volna». Be akarta szüntetni egészen a minisztériumában lévő úgynevezett építészeti hivatalát, mely valóban egy nevetéséges unikum; de ebben már a halál akadályozta meg, s így az a komikum számba menő hivatal ma is fenáll. Ez olyan hivatal, a melynek tagjai szerződés szerint (!) húzzák fizetésüket; s így hivatalnokok is, nem is. A hogy ők

főnöke ellen különféle dolgok miatt vizsgálat vezetett be, mely oly eredményre vezetett, hogy «felmondottak» neki; de — a mint ő maga mondotta — nem eresztették el dacára annak, hogy ő azonnal elmenni, szabadulni akart. A vizsgálat később elúszott; a feljelentett dolgok bebizonyultak ugyan, de a feljelentők még értesítést sem kaptak; hanem nagy ámulatukra olvashatták a hirlapokban, hogy az a «felmondott» hivatalnok (!) meg lett bizva — több más épületen kívül — a budapesti egyetem újjá tervezésével. Ezzel, az egész magyar építészeti kart sértő. eljárással foglalkoznak a fent jelzett tárgyalások.

Ime egy egész sorozata kartársaink panaszainak, melyeket ugyan közöljük, mert azok szanálását nemcsak az építészek, hanem a köznek az érdeke is megköveteli. De el nem mulaszthatjuk megjegyzéseinket fűzni a fenti panaszokhoz

64. BALOGH JÓZSEF CSALÁDI HÁZA.

akarják. Fizetésük mellett pedig a minisztérium számára, a rendes díjszabályzati fizetés mellett terveznek azt, a mit akarnak és annyit, a mennyit elbírnak; s hogy sokat elbírnak ezt bizonyítja az a körülmény is, hogy jövedelmezőség szempontjából külön irodákat is tartani kifizeti magát — nekik. És ha valaki fáradságot vesz magának utána nézni, látni fogja, hogy ezen hivatal embereinek a tervdíjazásaik pontosan és gyorsan kiszolgáltattnak, mer hiszen ők maguk intézik el maguknakt — holott más tervezők évek hosszú ú során át kénytelenek kunyorálni, veszekedni míg a keservesen kiérdemelt keresetüket, különféle levonások után, megkaphatják.

E komikus hivattal az utóbbi időben az egész magyar építészeti kar meg lett sértve. Az úgy különböző tárgyalások alapját képezi jelenleg és reményljük, hogy dülőre fog vitetni. T. i. e «hivatal»

Első sorban, nézetünk szerint, mi magunk vagyunk az okai annak, hogy annyi sok panaszunk van. Mi magunk nem teszünk sem mit érdekeink megóvása szempontjából; — mi birka módra minden szotiszt eltűrünk, mely rajtunk akarattal, vagy akaratlanul elkövettetik; — és ha valamit akarunk is tenni, azt nem elég erélylyel és nem elég méltósággal, nem elég öntudattal teszszük. Ilyenkor úgy állunk a világ előtt, mint valami bűnös koldusok. Pedig bűnösök nem vagyunk, koldulnunk pedig nem kell.

Szánalomra méltó szerepet viszünk az említett kultuszminiszteri úgynevezett építészeti hivattal szemben is. Idestova már egy éve, hogy e miatt sűgünk, bűgünk, tárgyalunk és még oda sem jutotunk, hogy elszántuk volna magunkat, felvilágosítani a kultuszminisztert, a minisztériumában végbemenő helytelen dolgokról. Különösen azoknak kellene ezt

tenni, a kik tervező építészei a kultuszminiszternek és ezt a mostani, annyi jóakaratot tanusító kultuszminiszternél bátran megtehetik, mert ő róla feltételezhetjük, hogy indokolt előterjesztésre panaszainkat szanálná. De nem szabad az ilyen dolgot éveken át húzni. míg az elposványosodik és míg mi ez által nevetőségessé válunk.

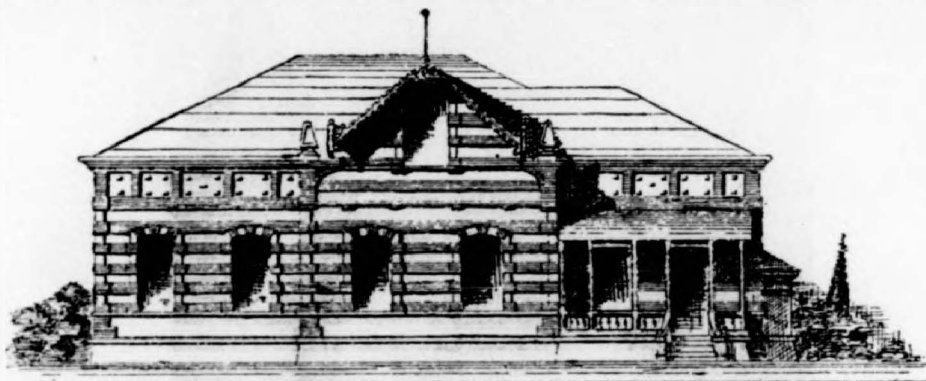
Epen olyan gyámoltalanok vagyunk szemben ama kijátszásokkal, a melyeket velünk a díjszabályzat skáláján, akár a megyék, akár egyesek, akár pedig a honvédelmi miniszterium elkövet. A kontinensen érvényben lévő építészeti munkálatok díjszabályzata a művelt, művészetet respektáló nemzetek és tisztességes elemek számára készült és nem az építőművészek munkáján uzsoráskodni akaró hiénák számára. Ha tehát ez a kontinentális, a művelt nemzetek és tisztességes elemek számára készült díj-

látványossági szakosztályi üléseket kicsinyes dolgokkal lejátszani.

A mi végül a panaszok ama részét illeti, mely a tervezések pályázatáról és megbízatásáról szól, arra is az a nézetünk, hogy itt is csak magunk vagyunk az okai annak, ha a viszonyok ez irányban rendezetlenek.

Rendezetlen viszonyok között pedig a pályázatok útján meddőnek, sőt a mi viszonyaink között csupán nevetéséges komédiának tartjuk; s nem tarthatjuk a pályázatokat egyébnek pusztá komédiánál ott, a hol a pályázatban a pályabírák nevei nem közöltetnek, a hol az érdeklőrűek egyedül, hol mint pályabírák egyszer, hol mint tervezők máskor szerepelnek.

És mert ez által a korumpált viszonyok az építőművészet és az építettő hátrányára szemérmetlen orgiáit ülik: mi a jelen viszonyaink között a pályáza-

65. CSALÁDI HÁZ HOMLOKZATA.

szabályzat nekünk nem felel meg, azt nekünk kell romba dönteni és olyan arányt kell megállapítani nálunk, mely a szellemi munka díjazását biztosítja; tehát nagyobb kvótát kell a tervezésre és kisebbet a felügyeletre kiszabni. Ilyen ügyet elintézni és a kijátszást megakadályozni, a kar összességének a kötelessége, mert egyes tervező képtelen magát megvédeni a hatalmaskodókkal szemben. Itt van tág tér az üdvös működésre úgy az Építész Egylet, valamint az Építőmesterek Egyesülete számára! Csak akarni kell tenni, nem pedig pusztá-

tokat elvetendőknek tartjuk mindaddig, míg valami szabályok által az igazságos, pártatlan ítéletek útjára terelve nem leszünk.

Hogy a megbízatásoknál szintén kifogásolni való dolgok vannak, azt elismerjük; de itt utóvégre semmi egyébre törekedni nem kell, mint arra, hogy ne csupán egy-két ember kapjon megbízást, hanem minden magyar (ne pedig idegen, a mint ez eddig, a nagy hazafiságot teli torokkal hirdető embereknél, dívik) építész, a ki arra hivatott, hogy a reá bízandó feladatot megoldja.

A NAGYBÁNYAI FESTŐK KIÁLLÍTÁSÁRÓL.

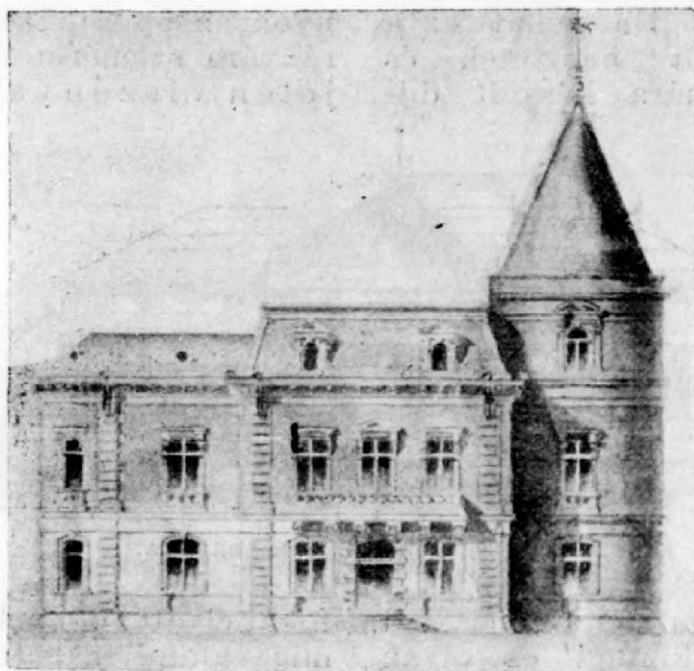
Irta: SPERO.

Annak idején örömmel üdvözöltük ama életrevaló ötletet, melynek alapján egy csapat vállalkozó szellemű fiatal ember — élükön a zseniális festőművész, HOLLÓSY-val — a sablontól eltérő művészi vándorútra kelt, hogy a nagy haza félreeső, bájos völgyecskéjében üsse föl sátorfáját és a hamisítatlan egészséges környezetben tanulmányozza a természet igazságait és szépségeit.

Ily programm méltán gerjeszti föl a reményt, hogy e mozzanathban művésze-

mögöttük rejlő uri termekbe az elengedhetlen három főkellék: a frakk, lakk és klakk híján nincs belépésük, tehát csak a hónapos szobák, sőt pincelakások nivóján álló helyiségek légköréből merítik inpresszióikat és ebből kerülnek ki azok a hektikás, skroflis modellek, a kiknek éhező és fázkodó alakjai aztán számtalan variációban és ismételten kísértének a kiállítások képsorozatában.

VERONESE és RUBENS idejében a fejlődési udvarok és mágnási paloták kereté-

66. BR. PLETZGER REZSŐ CSALÁDI HÁZÁNAK HOMLOKZATA.

tünk jogosult reformeszméinek erélyes gyakorlati kísérletét lássuk. Mert a hatalmas centralizáló erő, mely a főváros felé vonzza és benne összpontosítja a különböző anyagi és szellemi aspirációkat; ez idő szerint csak külsőleg kedvez a művészeti érdekeknek, ellenben lényegileg nevezetesen hozzájárul romlásához, a mennyiben tulajdonképen a fővárosok produkálják a művészetnek azt a túlnyomó kvalitását, mit valójában a nyomor művészetének lehet nevezni.

Mert a 2—3—400 forintos stipendiumokon tengődő művészelteknek látókörét nagyon is szűkre vonják a főváros magas kőfalai, a mely kőfalak mig egyrésztől elzárják őket a szabad természettől a

ből kerültek ki a hivatott művészek kompozíciói, a melyekben elragadó módon van megörökítve az élet pazar ajándékai-ból fakadó természetfölötti gyönyör és a szavakkal alig kifejezhető eszmények; a vágynak, boldogságnak röpke pillanatai nyertek megtestesülést az életteljesen lüktető valóság legtökéletesebb formáiban, a színes csodálatos zenéjében. Egy TIZIAN előkelő izlése nem is adta alább, mint hogy szerelmes hercegasszonyokat választott modellekül megfestendő istenasszonyaihoz.

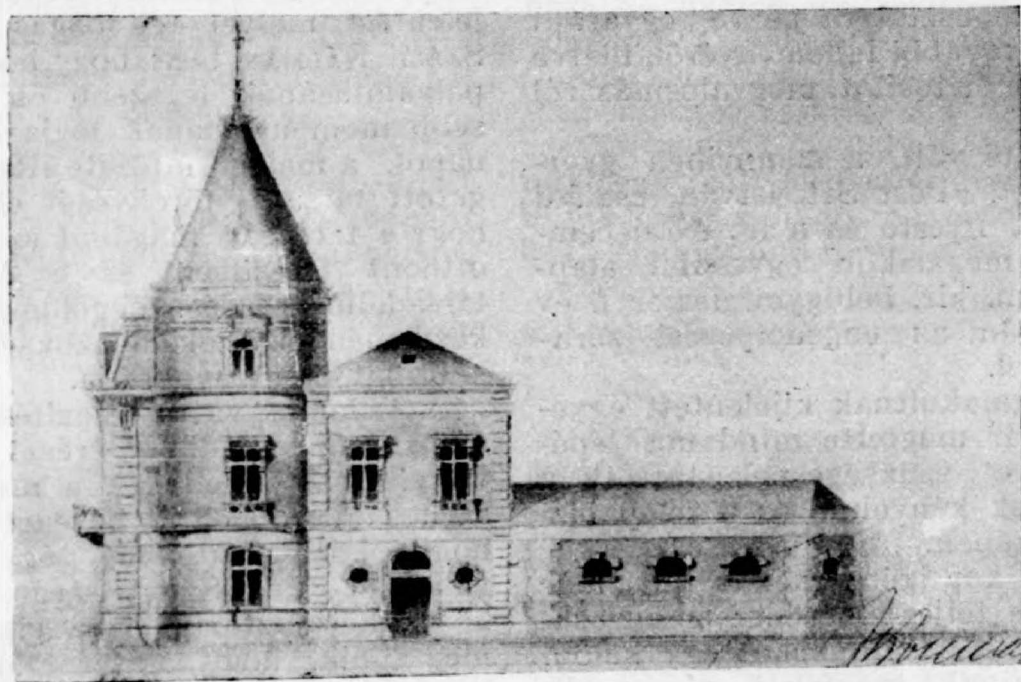
Mily szédítő, szemkápráztató magasság ez a mi korszakunk dezilluzionált sülyedt, viszonyaihoz képest, midőn a szenzációra szánt képekben is legfőlebb a hetéra

frivolitása jut kifejezésre; művészi hagyatékunk összege pedig csak arra lesz alkalmas, hogy elhitesse a jövő századokkal, miszerint a mi társadalmunk zöme a test és a lélek nyomorultjainak túltengő létszámából telt ki.

A közhangulat magasan szárnyaló lelkesedése nagyon megcsappant, mióta az eszmények uralmát a numerusok uralma váltotta föl, melyeknek pozitív világításában elsorvad, megfakul a képzelet és kevély tudósai a lét nyitját kutatva, mentől lázasabb igyekezettel forszírozzák az ő analízisüket, profán érintésökre szétfoszlanak az emberi szellem misztériumai és az egész csodálatos tüneményből nem marad egyéb, mint a lombik fenekén egy

naturalizmus, impresszionizmus, szimbolizmus és más hasonló «izmus»-okban végződő, hamis firmák alatt az isteni művészet, melynek révén reprezentátorai kiváltságos előjogokra, s ezek méltó honoráltatására tartanak igényt, nem az esztetikai gyönyörűség virágaival ajándékozta meg a szellemi táplálékra sóvárgó társadalmat, hanem veteményes kert olcsó labodájaként vegetál, hogy fedezze egy-egy bohém egzisztencia táplálkozási igényeit.

A mi festőművészetünk is tehát legutóbbi produktumaival szerencsésen eljutott a hamu stádiumáig. És a legsajnálatosabb benne az, hogy eme ötletszegény, sivár állapotában, mint a hektikus beteg nem veszi észre a saját pusztulását

67. BR. PLETZGER REZSŐ CSALÁDI HÁZÁNAK HOMLOKZATA.

maradék hamu. Ez a szürke hamuréteg aztán apránként belepte a kedélyeket s a művészek aspirációi azóta vettek búcsút az Olimpos nyájas berkeitől ama indokolással, hogy már ezután ők is a való élet talaján, a saját lábaikon járva, kívánják keresni — nem az eszményt — hanem az igazságot.

Ily módon lekerülvén a PEGAZUS hátáról, folyvást keresésben vannak és folyvást lejjebb szállnak, mialatt a realizmus,

és nem számol le azzal az eshetőséggel, hogy a jó közönség elvégre is tudatára ébred annak, hogy a legdrágább amatőr-fotográf-gép sokkal olcsóbb és célszerűbb kedvtelési eszköz, mint az ilyen művészet, a mennyiben azzal sokkal érdekesebb motivumokat lehet megörökíteni és hogy a legügyetlenebb amatőr kezei közt sem csinál oly elrajzolt képeket, mint a nagybányai kiállítás naiv műveinek nagy igényű piktorai.

PEST SZT. ISTVÁN CSALÁDI HÁZAK.

Irta: SZIGETI EMIL.

A midőn első sorban ügyünk iránt nyilvánított ama jó indulatért, valamint múltkori cikkem szives közléséért számosak nevében hálás köszönetemet legyen szabad kifejeznem, bátorítva érzem magamat kérni, hogy e lap hasábjain jelen soraimnak ismét helyt adni kegyeskedjék.

E kitűnő szaklap utolsó füzetében volt szerencsém az igen tisztelt olvasóval közölni, a fő- és székváros közvetlen közelében tervezett családi házak ügyének miképeni állását; ma már azon kellemes helyzetben vagyok, a tisztviselői kar, mint a polgári középosztályra nézve egyaránt fontos kérdés további fejleményéről, illetve az új városrész biztosított megvalósulásáról beszámolhatni.

Az ige testté vált, a mennyiben gyermekünk nevet, «Pest Szt. István családi házak» nevét nyerte és a m. év december hó 2-án megalakult egyesület alapszabályait a m. kir. belügyminiszter f. év január hó 8-án az engedélyezési záradékkal látta el.

Az így megalakultnak kijelentett egyesület most már megtette mindama lépéseket, melyeket szükségesnek tartott a telepítvényesek kényelme és a telep biztosítása érdekében.

Minthogy a kor igényeinek a kút már nem felel meg teljes mérvben: az egyesület megtette a számításokat egy külön, a telep céljainak megfelelő vízvezeték létesítésére, a mely azt az elhatározást eredményezte, hogy a vízvezeték, mely többbe nem kerül, mint a sok kút furása és felszerelése, létesítendő.

Miután a telekvételek eddig nem azon számban történtek meg, hogy az egész terület f. évi február hó 20-án kifizethető legyen, gondoskodott az egyesület egy vállalkozóról, ki a fenmaradó területnek egy további évre való biztosítására a szükséges pénzüsszegeket előlegezi, hogy az egyesek által megvásárolt telkeken emelendő családi házak elkészüléséig, a már most mutatkozó fokozódott érdekeltségénél, a többi telkeket biztosítsa, és ha a jelek nem csalnak, ez évben foganatosítandó építkezések befejezése előtt a «Pest Szt. István» városon egy oly 464 családból álló társaság fog magának otthont biz-

tosítani, mely nemcsak a bel-, hanem a külföld bámulatát fogja kelteni.

Ez annyival is inkább biztosra vehető, mert most a városrész felépítéséhez szükséges három főkéllék: a gyors és olcsó közlekedés, a vízvezeték és azon lelkesedésnél fogva, melylyel tervünk a magas magy. kir. kormány mérvadó személyeinél, valamint a hazai nagyobb pénzügyintézeteknél fogadtatott, az építkezési kölcsön is megszavazottnak tekinthető. Ez utóbbi ügyben folynak ugyan még a tárgyalások; de szem előtt tartom azon kijelentést, melyet egy magas pénzkapacitás SZÉLL KÁLMÁN tett: hogy hosszú pénzügyi pályafutásának legszebb és legdicsőségebb momentumának fogja tekinteni azon napot, a melyen intézete által egy ily válogatott társaság törekvését előmozdíthatja, hogy e társaság magának szép és kellemes otthont létesítsen, és ez által egy nagy társadalmi kérdés megoldásának mintegy kezdeményezőinek, a szükséges építkezési kölcsönt megszavaztatja.

A villamos vasút létesítésével lehetővé válik az új családi városrészt olcsó villanyvilágítással is ellátni, a melyet a szomszédos Mátyásföld is bevezeteti. És mint-hogy közigazgatásilag úgy Mátyásföld, valamint Pest-Szent-István is Cinkota községhez tartozik, ez a viszony az által megszűnik, hogy Mátyásföld a Pest-Szt-Istvánhoz csatlakozva, egy önálló községet fog alkotni.

Rendkívüli nagy előnyére válik ezen új városrészen különösen az, hogy a főváros központjával nemcsak nappali sűrű és gyors közlekedés által lesz összekötve, hanem egész éjjeli közlekedése lesz, a mely lehetővé teszi a családi életet oda künn meghonosítani azoknak is, a kiket foglalkozásuk a fővároshoz késő éjszaka köti. Ez oly nagy előny, a minőben még a fővárosi közönség sem részesül. A mi pedig a gyorsaságot illeti, az a legnagyobb, t. i. óránként 60 kilométernyi menetsebességgel fognak a villanyos kocsik közlekedni. A városban fel-, illetve le lehet szállani a kocsikba: az eskütéren, a Ferenciek terén, a Kossuth Lajos-utcánál, a Népszínháznál, a Kerepesi-út és Rottenbiller-utca sarkán, a

Nefelejts-utcánál és a Verseny-, Aréna-út sarkán. Az igazgatóság eljárta utóbbi időkben az egyes minisztereknél, a polgármesterek-nél, a megye alispánjánál, kérve a jóindulatú támogatást az új városrész számára és mindenütt kedvező fogadtatásban részesült, mert mindenütt érzik, hogy a középosztály érdekében, ha semmi egyebet, legalább az erkölcsi támogatást kell kifejteni. Mind eme eljárásokban buzgón fáradoztak különösen BEKSICS GUSZTÁV, HENTALLER LAJOS és SIMA FERENC képviselők, a kik nagy hála kötelezték az új építetőköt.

Hogy mennyire jónak tartatik anyagiilag az új városrész, kitünik abból is, hogy a közúti vasút társaság érdemes vezérigazgatója, JELLINEK HENRIK, számos telket vett az új városrészen.

A telkek ára, február 20-ika után 2 frttal drágábban fog eladatni, mint azt most megvehetik az érdekeltek.

Bár azok a férfiak, kik elég bátrak voltak egy kitünő szakember által adott eszmének megvalósulásához ez iránybani fáradozásukat felajánlani, dacára ama sok viszontagságok és kellemetlenségeknek, melyekkel megküzdeniök kénytelenek voltak, eddig is törhetetlenül a célfelé ha-

ladva, a sikert, kitartás mellett, biztosra vették; most a midőn a sikert a fáradtságos út végcélja felé közeledve, ezt tényleg biztosítva látják, azon sürgős kérelemmel fordulnak a már meglevő résztvevőkhöz, hogy az elvállalt kötelezettségeknek, mint telekkifizetés és építkezési szerződésmegkötést, annál gyorsabban, mindenesetre a kitűzött határidő, azaz f. év február hó 20-dika előtt, feleljenek meg, nehogy az utolsó pillanatban, esetleges intézkedések meg nem tétele végett, az egésznek rendbeni lebonyolítása fennakadást szenvedjen.

Azon tisztelt résztvenni akarókhöz pedig, kik eddig, mondhatjuk ezrével sürögölödték-forogtak irodánkban, azokhoz szóljon felhívásom: «itt az idő, nem a haza — hanem jól felfogott érdek hív», hogy ott, a hol végre-valahára a — nem tudom, talán a 12-ik hasonló tervezet megvalósulni készül, oda csatlakozzunk; csatlakozzanak a lehetőség mértékében mindazok, kik folyton és évek óta hangoztatják: törhetetlen állapotok ezek; kell, hogy saját otthont teremtsünk magunknak.*

* A lap zártakor arról értesülünk, hogy a m. jelzalogbank finanszírozni fogja az egész építkezést.
A SZERK.

A XVI-İK SZÁZAD ELEJÉNEK ÉPÍTÉSZETE UMBRIÁBAN.

Asszisi és Gubbio után említésre méltó renesszánsz emléket szolgáltat Spoleto a dóm előcsarnokában, mely öt íves, oszlopokkal berakott pilléreivel, gazdagon díszített gerendázatával és balusztrádjával, két oldalt szószékkal, — szépségénél fogva BRAMANTE művének tartatott; azonban újabb kutatások AMBROGIO D'ANTONIO és PIPPO D'ANTONIO személyében azonosíták az építőművészeket.

A S. Domenico-templom a XV. század kezdetén egy latin kereszt alapján épült, kívülről vörös és fehér kövekkel burkoltatott; belül egészen újjá van alakítva; a keleti oldalon egy félköríves záródású, jó karban lévő ajtóval bír.

Az 1848-ban leégett S. Nicolo templom a XIV. század végéről való és némely régibb részleteiben, nevezetesen a főajtóban és absziszban őrzé meg a renesszánsz átmenetének emlékeit.

Foligno keveset bír a renesszánszból. A S. Feliciano-dóm korábbi épü-

let; csak a keresztalakú alaprajz és a hajlás fölötti kupola tartozik a renesszánszhoz — és állítólag BRAMANTE műve, mire nézve kételyeket gerjeszt a tervezet tiszta egyszerűsége, a kupola szép aránya és részletei.

E korszak stíljének kiadóbb példáját szolgáltatja a festői loggiával ellátott Ospedale vecchio a XV-ik század végéről. Különösen finom és ízléses példa a XVI-ik századból való Casa Deli szép arányaival, célszerű berendezésével és az ablakok és ajtók bájos alakjával és ékítményével Foligno összes magánépületei közül kiválik és egyszersmind szembeötlően sorakozik Firenze hasonló korú polgári épületeihez.

Treoi kapuja előtt van egy renesszánsz-korbéli épület, a S. Mária delle Lagrime-templom, a mely már külseje által is magára vonja az utazó figyelmét. A latin kereszt alapjából emelkedő épület egy hajóval és oldalkápolnával bír, melynek derékszögű falterületei

kivülről is gazdag ornamenttel vannak borítva. Különösen szép a gyümölcsfüzerekkel ékített portale az arabeszk pilaszterek és félköríves oromtető a félpilasztereken.

Az absziszt egy két részre osztott nagy ablak díszíti — nagyon ízléses rajzával. A templom a flórenci ANTONIO mester rajza után 1489-ben épült.

Navni-dómja korábbi időből való, azonban átalakítások révén jutott a renesszánsz rendszerébe. Két frontja a XV-ik században lett újítva. A felső egy három éves portikust nyert függelékül az alatta lévő kápolnával, — a mely fölött egy irat nyújt fölvilágosítást az épület keletkezéséről. Belül négy hajóra oszlik és a korai renesszánsz átmenetet szó szerint mutatja be.

Perugiában úgy az egyházi, mint a világi építészet élénk lendületet nyert, bár tevékenységének eredményei közül nem mindegyik sorozható a sikerült alkotások közé.

Az 1317. évben épült S. Agatha-templom déli oldalán még meg van az egyszerűségében szép kivitelű csúcsíves homlokzat. A S. Angelo-templom egy régibb, kerek alaprajzú épület körfolyószóval és antik oszlopokkal, magas nyolcszögű kupola-dobbal és gerincekkel jelenlegi méreteit és ékítményeit a XV-ik században nyerte a nélkül, hogy áldozattól esett volna régies kinézése. A XIV-ik századból való a S. Benedetto-templom és kolostor, melyhez állítólag GALEAZZO ALESSI függeszté a haranglábat; ő építé a S. Catherina templomot is.

Az XIV-ik századból származó eredetileg szép és nagyszerű S. Domenico csak a haranglábnak GASPERINO DI ANTONIO által készített alsó részét bírja. A S. Ercolano és S. Fiorenzo templomokat teljesen tönkre tette az átalakítás.

A renesszánsznak Perugiában legterjedelmesebb temploma a S. Lorenzo-dóm, melynek építését a flórenci PAGO DI LAPO kezdte meg és később a perugai illetőségű PIETRO DI BARTOLOMMEO és BARTOLOMMEO DI MATTIOLO által nyert befejezést, de nem dicséri az építőket. Ellenben bájos alkotás a S. Bernardónak szentelt Confraternita della Giustizia-templom, a mely szobrokkal vegyes, szép és gazdag ékítményével egy nagyméretű ékszer-szekrényhez hasonlít.

A két hatalmas, azonban fülkék, relifek és architektonikus formák és tagozások által nehézkességüktől megszabadított pilaszterek közé foglalt homlokzat összes területét, a — felső záródás kivételével, — egy tagozott, megfelelő pillérekön nyugvó körív foglalja be, melynek alsó részén egy kettős ajtó vezet az épület belsejébe. Az ajtó derékszögűen záródik; kerete finom meanderekkel van ékítve; a fölötté lévő mezőt relifek fődik; az ajtó két oldalán szőlővenyigével átcsavart keskeny pillér húzódik föl egész a párkányig; a párkány fölött ferde irányban egy szélesebb fülkével és oszlopokkal megszakított pillér van elhelyezve, mely fölül három relif által még jobban kiszélesedik. A háromszorosan tagozott homlokzat a közép és pillérek fölött két oldalt kiterjeszkedik az erős sarok-pilasztereken túl, melyeknek kápolna-alakú fülkái státuákkal vannak kitöltve. A párkány fölötti nagy ív tagozódása az alatta levő pillérekhez pontosan alkalmazkodik; azonban tojásfüzérékből, fogrovatokból, kaszetákból és gyümölcsfüzérékből alkotott ornamentikájában önálló és rendkívül ízléses rendszert követve, a felsőben egy ívmezőt alkot, mely a templom védszentjének dicsőítésére van szentelve. A sarok-pilaszterek csúcsán ismétlődnek a kis kápolna-fülkék státuáikkal és az alatta lévő relifekkel.

Ez után következik a jóni rendszerű főpárkány következő fölírással: Augusta Perusia MCCCCLXI. Egy relifes, lapos orommal záródik a homlokzat, melynek szobrászati éke az olasz renesszánsz legizlésebb művei közt tesz számot, azonban csak közvetetten sorozható az umbriai művészet termékei közé, mivel a flórenci AGOSTINO D'ANTONIO DUCCI-nak szerez dicsőséget.

Kedvező benyomást tesz nemes architektonikus formái és arányai által a kis Madonna della Luce-templom. Fölírata szerint 1519. évben a perugiai GIULIO DANTI építette.

A városon kívül fekvő emlékek közt figyelemre méltók még a XIV-ik századból való vestorált Monte Abate-apátság; a S. Giuliana-templom (jelenleg katonakórház), a S. Maria di Monteluce föltűnő szép kettős portaléjával. A perugiai renesszánsz legtökéletesebb példája; a Porta S. Pietro — sajnos — befejezetlen maradt. AGOSTINO DUCCI kezdte meg e mű fölépítését és a

perugiai POLIDORO DI STEFANO folytatta a munkálatokat.

A formák tisztasága, az arányok szépsége, az alkalmasan választott és kitűnően megmunkált anyag ama csalódásig hű benyomást kelti, hogy e műben az ó-kor emlékét szemléljük, be nem fejezett része pedig a rombolás jeléül mutatkozik. Az épületeknek egymás mellett lévő három része közül a középső, a köríves ajtónyílással, a legnagyobb; a két szélső keskenyebb és körülbelül 7 lábnyira szögellik ki. Ezek is a középső mintájára

két-két, korintheta rendszerű kannelurás pilaszter közé vannak foglalva, melyeknek feltűnően szép fejei tartják az architrávot, ékítettlen övvel és gazdagon ékített párkányt. Az oldalépületek mindegyikén egy-egy, domborművek, vagy festmények alkalmazására szánt, köríves vakfal foglalja el a falterület nagyobb részét.

A közepén lévő kaput keret környezi, melynek háromszoros, köríves tagozása oszlopok és pilaszterek nélkül, rozettákkal és paizsokkal a legizlésebben van élénkítve.

CITTÀ DI CASTELLO.

Ha Umbria városai általában a hanyatlás jeleit mutatják, úgy Città di Castello-ban még fokozódik eme benyomás az által, hogy a város többszörösen szenvedett a földrengések miatt, a minek nyomai csak helyenként lettek eltüntetve.

Átlag a szembeötlően jobb és fényesebb épületek utalnak a XV-ik század vége és XVI-ik század közepéig terjedő korszakra, midőn a VITELLI-család uralta a várost.

A főépület a S. Florido dóm, mely a XVII-ik századbéli javítások folytán — sajnos — sokat veszített eredeti szépségéből. Egy régi hagyomány DRAMANTÉ-t nevezi az épület tervezőjének, míg a dóm levéltárában egy ELIA DI BARTOLOMEO LOMBARDO szerepel.

A dóm épülete, melynek félig csúcsíves, félig renesszánsz portális északi részéhez a lejtős talaj miatt szükségessé vált, magas, nyugatról azonban alacsonyabb és szélesebb, nyílt lépcső vezet, kereszthajóval és oldalkápolnákkal, kupola-folyosóval és derékszögűen záródó Chórus-sal bír. Két lépcsőzet fölött emelkedik a kétszer hat, kannelurás pilaszterrel ellátott ívezet és az oldalkápolnákat elválasztó falak. Az egyszerű korintheta öv a pilaszterek fölött megszakítás nélkül köríti az egész épületet.

E fölött emelkedik a középső hajó fala a kétszer hat díszes ablakkal, melyek

közé lapos könnyű dór-rendszerű pilaszterek vannak osztva. A tető vízszintes kaszettákba, a keresztveződés pillérei kaszettás ívekbe vannak osztva, melyen a dobot és boltozatot tartják. Későbbi átalakítások sokat ártottak az épület szépségének.

Città di Castello többi templomainak túlnyomó részéről semmi lényegest nem lehet följegyezni. — A Vitelliek befolyása inkább a világi építészetben érvényesült, a mennyiben a család több tagja építészeti minőségben működött. A számos, általuk emelt paloták közül legrégebb az, melyet ALESSANDRO VITELLI a Piazza Vitelli-n építtetett és már 1487. évben családi tulajdon volt; azonban későbbi átalakítások folytán teljesen elveszté eredeti jellegét.

Hasonló sors érte az ALESSANDRO által építtetett alla Cannoniera-palotát, mely után felesége a S. Giacomo-palotát emelteté. Végül öccse, PAOLA a S. EGIDIO portánál egy negyedikkel egészíté ki a családi paloták sorát, melyek közt a legszebb és legnagyobb volt ez utóbbi, tetézvén előnyeit nagy kertje és benne lévő bájos palazzino. E paloták közül egyik sem nevezhető remekműnek, mindazáltal egy boldogabb korszak emlékeit reprezentálták, míg jelenleg részben rommá válva, szomorú összhangban vannak a hanyatló várossal.

TODI.

E hely festői vidéke által nevezetes, mely meredek hegyoldalaival, a középső Tiber-völgy fölött 1000 lábnyi magasságban, szép kilátást nyújt az Abruzzó hegységre és számos építészeti emléke által egy korábbi korszakhoz tartozik, melynek nyomait azonban sok helyen eltörölték a javítások és átalakítások.

Legépebb állapotban maradt az utókorra a S. Fortunato, mely a csúcsíves rendszernek a renesszánszba való átmenetére nézve egy szép példát nyújt. A templom 1292. évben alapított, azonban a XV-ik században épült föl boltozata, homlokzata és a harangláb. A homlokzat építője ismeretlen, azonban bizonyos florenci vagy sienai volt, mint a hogy 1418. évben JACOPO DELLA QUERCIA készíté az ornamenteket. A szép-érzék pazar fantáziával egyesülten érvényesül e homlokzaton, nevezetesen pedig a sokszorososan tagozott, alaki és növényi ékítménnyel gazdagon díszített kör és csúcsívet egybekötő fő-portálén, valamint a köríves oldalajtókon. Mint Olaszország minden részében, úgy itt sem bírtak eltelni a külső díszszel; mindazáltal a csúcsíves rendszerével ellentétben tisztán olasz jellegű, a nélkül, hogy BRUNELLESCHI, vagy ALBERTI LEONE BATTISTA jellegét utánozná. Körülbelül hasonló véleményt mondhatunk a S. Annunziata dómról is, a mennyiben újításai a XV-ik századba esnek.

Közvetlenül a városon kívül emelkedik a korai renesszánsz legfényesebb példáinak egyike: S. Maria della Consolazione búcsútemplom. Az építőművész megállapítására nézve biztos adatok híján eltérők a vélemények.

Az épület egy görög kereszt alaprajzán emelkedik, melynek közepét négy

hatalmas pillér alkotja a föléje emelt kupolával, míg a négy hevederív nyílásához négy kupolával záródó abszis csatlakozik: egy félköríves a főoltárral és három sokszögű a bejáratokkal, hogy ily módon mintegy középhajót és két mellék-hajót képeznek. Az ülőpadokká alakított lábazon nyugszik az egész épület, melynek alsó osztálya, kívülről úgy, mint belülről, egy két emeletes pilaszterrendszerrel ábrázol, és a külső földszint faltere sima, belül fülkékkel és vakablakokkal bír és csak az emeletben vannak ablakai. A kereszteződés pillérei kívülről az abszisosok közt tompaszögben emelkednek ki az emelet fölött; azonban úgy a főpárkány, mint a földszint párkánya által szorososan össze vannak kötve a pilaszterrendszerrel. A főpárkány fölött egy athikai sor van vezetve, hogy részben kívülről elfödjék az absziszok félkupoláit, míg ablakaikon át világosságot bocsátanak az épület belsejébe. Eme bázisul szolgáló alapra helyezkedik egy négyzetes, vízszintes építmény a központi pillérek kiugró sarkaival és egy ballusztráddal a magas kupola dobja körül. Már alatta az ornameuttal elhalmozott pendentisek, úgy mint az ablakszegélyek és a kupola vonalai, világosan elárulják a XVI-ik század végéről való kevésbé örvendetes származásukat, míg ellenben a párkányok és különböző profilok, oszlopféjek és talpazatok és az alsó rész összes ékítményei a renesszánsz összhangzó vonalait és tiszta formáit érvényesítik. Az egyházi műemlékek között a todii Madonna della Consolazione első rendű helyen szerepel és kivált eme részletek szolgáltatott támpontot ama föltevésre, hogy BRAMANTE volt a megalkotója.

TERNI.

E hely emlékei csak nagyon kevés anyaggal járulnak hozzá a renesszánsz építőművészetének történetéhez, a mennyiben főépülete a dóm, teljesen át lett újítva. A XIII. századból származó S. Francesco a XV-ik században megnagyobbított, a mennyiben kápolnái oldal-

hajókká alakítottak és 1532. évben ajtókkal láttattak el. Ehhez csatlakozik egy szép harangláb az orivetói ANTONIO-tól. A Terni melletti S. Maria delle Grazie-templomon csak a bejáratot kimélték meg, mely részlet szépsége sejteti az újításban történt veszteséget.

URBINO.

Nem volna teljes az urbinói műtörténelem tárgyainak képe, ha a földrajzi határvonalak szigorú betartása miatt mellőznénk nevezetesen Urbinót, hol eme környéken a reneszánsz legtokéletebb emlékeit találjuk. — II. Frigyes herceg, a ki ép oly barátja és pártfogója volt a művészeteknek és irodalomnak, mint a minő hadúri szerencsével bírt a csatatéren, elődeinek ősi kastélyát nem találta sem ízlésének, sem újonnan szerzett hercegi méltóságának megfelelőnek, minélfogva elhatározta pompásan tervezett átalakítást a régi épület némely részének megtartásával.

Miután, — mint megrendelő levelében mondja, — mindenütt, nevezetesen Florencben, hol az architektúra forrása van, hasztalan keresett e műágban képesített férfit, a nápolyi udvartól ajánlott LUCIANO DETENSORE DI LAURANÁ-t Szlavoniából, az 1468. évben kiállított patens által korlátlan hatalommal ruházta föl a dícseljes mű tervezésére és kivitelére nézve, minek befejezése előtt azonban 1483. évben meghalt a herceg és csak egy évvel élte túl őt a művész. A herceg utódja, GUIDOBALDÓ helyében BACCIO PANTELLI építész, a ki 1484—91-ig folytatta és befejezésre juttatta a művet, miután előzőleg Rómában IV. SIXTUS pápa szolgálatában nagy és dícseljes tevékenységet fejtett ki.

Urbino talajának lejtős volta által nagyobb substrukciók váltak szükségessé, melyek tetemesen fokozzák a várkastély festői benyomását.

Az egésznek fekvése, tervezete, beosztása és méretei egy pazar, vendégszerető, vidám ünnepélyekre szánt és nagyszabású, hercegi igényeknek felel meg; a díszítés kő- és faanyagában minden idők igényeinek mérvadó, nemes ízlés uralkodik az ablakok, ajtók külső és belső részén, a mennyezeteken, kandelákon, loggiákon és erkélyeken, oly pazar és képzeletdús szépérzék nyilvánul, hogy eme elhagyott helyiségek még a jelenben is oly meglepetésbe és elragadtatásba ejtik a szemlélőt, mint egy virágzó kert pompája. A rendszer szigorúan betartott keretén belül meglepő változatosság uralkodik az ornamentekben, melyekkel valamennyi

pilaszterek, konzolok, frizek, párkányok borítvák a virágidomok, levéldús meanderek, grifek, szfinkszek, delfinek, madarak, kígyók, lárvák, fejek alakjában, váltakozva fegyverekkel és pajzsokkal és más építészeti díszítő részletekkel; a megfelelő helyeken a színeket is finom érzéssel és tapintattal alkalmazván.

Különösen bájos egy kandeló fölötti friz, mely (fehér, kék alapon) táncoló gyermekeket ábrázol. Eme ékítmények föltűnő összhangzatossága amazokkal, melyek Rómában a PONTELLI épületein, nevezetesen a S. Maria del Popolon, a S. Pietro in montorio-n, S. Agostino-n, a Borgo recchio egy palotáján stb. kivált az ablakok és ajtók profiljaiban, a plasztikus ékítmények rajzában fölismerhető, ama véleményre vezetett, hogy ezek PONTINELLI-nek tulajdonítandók, — mi azonban — másrészt nem egyeztethető meg a tényekkel, mivel PONTINELLI 1484. évben vette át az építést, miután LUCIANO már 15 évig vezette azt; tehát lehetetlen, hogy annyi idő alatt legalább az alsó osztály részletei nyers állapotban hagyottak volna.

Az ékítmények között kivált az ajtók berakott fa-művei bírnak nevezetes műértékkel. Különösen vonzó a herceg dolgozó szobája, intarsiatúrákkal kirakott burkolatával: melyek zenészeti hangszerket, fegyvereket, könyveket, mókusokat, madarakat, épületeket, valamint szépen rajzolt allegóriákat, az életből, sőt a herceg életéből vett alakokat ábrázolnak.

Egy orgona fa-képe alatt áll: GIOVANNI CASTELLANO; a megbízó levélben azonban a kődekorációra nézve BAROCCI ABROGIO DA MILANO és az intarsiatúrák (berakott művek) nézve GONDOLO TEDESCO neve szerepel. Jelenleg az Accademia Raffaello a palota több helyiségét igénybe vette és annak föntartásáról gondoskodik.

BACCIO PONTINELLI 1491. évben GIOVANNI DELLE ROVERE számára építé S. Maria delle Grazie-templomot Simgaglia mellett; ugyan csak az ő műve a gubbioi, a kis hercegi palota belső udvara, melynek közvetlen mintájául szolgált az urbinói palota.

A DEKORATIV ARCHITEKTÚRA.

A mennyiben a renesszánsz idejében. Umbriában az építészet kevés számú nagy műemlék produkálására szorítkozott, annál meglepőbb a dekoratív architektúrában kifejtett páratlan gazdagsága és befejezett szépsége; és ha a templomok és paloták architektúrájánál nélkülöznünk is kell az illető hon fiait, az ornamentális művészetben, legalább helyenkint, kétségbevonhatlanul érvényesül az umbriai iskola tényleges létezése.

E korszakbeli oldalkápolnák, oltárok és oltárképek architektonikus foglalatok kompozíció és stíl, valamint technikai kivitel tekintetében is egy közös forrásra utalnak, melynek helyét Città di Castellóban lehet keresni, hol hasonló művek nagy számmal és tökéletességben találtak és a honnan látszik átszármazni a Borgo San Sepolcro-ban Gribbio-ban stb. lévő, hasonló művek eredete. Általában a templom homlokzata szolgált mintául.

Egy tagozott lábazat fölött emelkedik a tábla jobb és bal oldalán egy pilaszter vagy féloszlop, a triptychonoknál a szárnyak szélén is, nem ritkán megerősítve kiugró oszlopok által, — nevezetesen nagyobb oltároknál és kápolnáknál, — melyeken egy egyszerű, vagy tagozott gerendázat nyugszik, alapul szolgálván a háromszögű, vagy íves oromzatnak, mely olykor egy közbeeső, félpilaszterekből és párkányból álló tagozódás által van a gerendáktól elválasztva. A pilaszterek, oszlopok, frizek és párkányok különböző ornamentekkel ízlésesen vannak bevonva, olykor a predellához hasonlóan, képekkel vannak ellátva, melyeknek kivitele a miniaturfestés különös műgondjával történt. Szerencsére gyakran figyelmen kívül hagyták a képek vásárlásánál a kereteket, úgy például a RAFAEL Sposalizioját, mely még jelenleg is régi helyén, Città di Castello-ban van, valamint a borgoi dómban KRISZTUS keresztségét ábrázoló PIERO DELLA FRANCESCÁ-tól való pompás miniatúrákkal felszerelt kép.

Nem kevésbé becses a borgoi l'Ospe-dale PIERO-tól való oltárképének kerete; oszlopokkal és pilaszterekkel gazdagon díszített a gubbioi dóm S. Magdalenája TIMOTEO VISI-től.

ADAMO ROSSI érdeme, hogy különböző levéltárakból előkerítette oly művészek

nevét, a kik fafaragásban tüntették ki magukat. 1483. évben MAESTRO GIOVANNI DI MARCO (Veronából) készíté PIETRO PERUGUO KRISZTUS mennybemeneteléhez a S. Pietro számára a keretet; 1492. évben MATTIA DI TOMMATO (Reggióból) a tabernakulumos nagy oltárt PINTURICCHIO nagy műve számára és 1495. évben P. PERUGINO számára a S. Agostino oltárának keretét.

Hasonló műveket szállított 1518. évben UGOLINO DI BARTOLOMEO stb. Remek művű keret foglalja magába Città di Castello-ban, a S. Giovanni Decollato-ban KRISZTUS keresztségének képét; a fratta-i S. Croce-ben LUCA SIGNORELLI keresztlevételét.

Bárha az elsorolt művek mindegyike renesszánsz stílusban van tartva; mindazáltal mások a XV-ik század második feléig is használatban tartották az olasz gótikát, mint a minők nevezetesen NICCOLO DA FOLIGNOTÓL Sanseverino, Cagli, Foligno stb. oltárai.

Hasonló buzgalommal működtek a chórússok és sekrestyék felszerelésén, mi mellett a nyilvános paloták gyűléstermeit is nem különben látták el. Ezek közül sok mű elhanyagoltatott, sőt szétrombolatott, több megmaradt, hogy számot adjanak ama általános műigényről, mely lehetőleg az élet színterének minden helyét a művészet alkotásaival ékesíté föl, és az uralgó nemes ízlésről szolgáltat bizonyosságot. Az utókor hálájára méltó művészek túlnyomó részt feledésbe merültek, a míg ADAMO ROSSI napfényre nem hozta neveiket.

1452. évben MAESTRO PAOLINO GIOVANNI DA ASCOLI átvette a perugiai nyilvános palota kápolnájának chórússát, melyet a folignoi CASPARE DA SACOPO kezdett meg; 1456. a S. Maria nuova oltárát készíté GIOVANNI DA MONTEPAREVAL; 1462. évben a perugiai CONSTANCE DI MATTIOLO az ülő padokat, szekrényeket stb készíté a Notare gyűlésterme számára; ezek némely maradványát a MERGANZIA uraság szerezte meg. 1472 évben incisa-i GIUSTO DI FRANCESCO és a fiozolei GIOVANNI DI FILIPPO a pesaroi MARITTO DI MARITTO-val együtt dolgoztak az intarsiatúráiról híres, S. Pietro-hoz tartozó sekrestye-szekrényben.

1473. évben Mo. SIMONE di PAOLO DEL TONDO átveszi a pernopiai nyilvános palota terme számára készítendő oltár és székek megrendelését. 1476. évben kezdtek el a S. Dominico chórúsat POLIMANTE DI NIKOLA, DA CASTELLO DI SPINA és CRISPOLTO DI POLTO GIOVANNI SCHIANO segítségével, azonban ANTONIO DI BENCIVIENI fejezte be. — Az 1487. évben GIULIANO és ANTONIO DA SAN GALLO és BARTOLOMEO DI PIERO által a S. Pietro refektoriuma számára készült padok elpusztultak. Azonban eme művek leg-tökéletesebbikének egyike nemcsak épségben maradt, hanem nagy szakértelemmel és ügyességgel lett ALESSANDRO MONTENEVI által eredeti szépségébe visszahelyezve. 1452. évben építették Perugiában a váltóbiróságot (il Cambio), azonban évtizedeken át halasztották el belső felszerelésének kivitelét a megbízható mester hiányában. Ekkor, 1490. évben jelent meg Perugiában DOMENICO DEL TASSO FIORENTINO és már első művével, egy — a szerviták számára készült kredenc-asztallal, — megalapítá hírnevét. És miután a GIULIANO DA MAJANO által a S. Lorenzo számára megkezdett karszékeket átvette és közmegelegedésre fejezte be, akkor már tisztában voltak az iránt, hogy kihez forduljanak a Cambio üléstermének bebutorzása érdekében. DOMENICO mester kapta és fogadta el az ajtó melletti tribün, a körben álló padok, sőt egyik oldalon a hallgatók, másik oldalon a jegyzők számára szolgálóknak megrendelését, mindegyiket finom ornamenttel, relifekkel és intarsiatúrákkal látván el támláikon, — és oly művet hagyván bennük az utókor számára, mely ama század nagy ékességei közé sorozandó.

Legközelebb áll mellette a fafaragás művészetében szerzett dicsőség által ANTONIO DI BENCIVIENE DA MERCATELLO DI MASSA az Urbino hercegségben; ő készíté a Cambio díszajtáját 1501. évben, az viszont kiállítá róla a bizonyítványt két példányban.

Città di Castello-ban a S. Marie delle grazie sekrestyéje számára egy szekrényt készített finom intarsiatúrákkal, ornamentekkel, passi-eszközökkel; 1508. évben a Cambio ülésterme számára készített egy gazdagon díszített széket és ugyanott a S. Giovanni kápolna számára az oltárkép állványát; 1518. évben Ordi-i dóm főajtáját készíté és a chórússzékeit is elvállalta, hanem a

kivitelre nézve fiát SEBASTIAN-t bízta meg. Mindeme fából faragott művek legnagyobbszerűbbike és legpompásabbika volt az asszisi S. Francesco felső temploma számára rendelt székek DOMENICO DA SAN SEVERINO-tól 1501. évből, melyek még nem régiben is ott voltak; azonban a műemlékek főkonzerválója, CAVALCASELLE megmagyarázhatlan és sajnálatos rendeletere folytán eltávolítottak onnan. E székek kettős sorban voltak fölállítva a chórúss falai mellett és a kereszthajókban. Az első sor alacsony, a hátsó sor magas támlával volt ellátva, mely fölött egy kagylóalakú fülke boltozattal egybekötött tabernákulum minden egyes széket betetőző s a melyek záródásai, valamint az összes építészeti ornamentek a csúcsíves rendszernek a reneszánszszal való összhangzatos egyesítését fejezi ki. Hasonló műértékkel bírnak e támlák intarsiatúrái, kivált a chórússban félalakokkal ábrázolván az angyali üdvözlést a legnemesebb stíli, tökéletes rajzzal. Ez időből valók a perugiai S. Agostino chórússának székei, melyeken BACCIO D'ANGELO DI LORENZO harminc évig dolgozott a nélkül, hogy sok dicsőséget szerzett volna általa magának.

E mellett a S. Pietro-ban lévő karszékek az asszisi művekkel teljesen hasonló értékűek. Miután a Capitoló padjait 1509. évben MORE ANTONIO DI FRANCESCO (Cerquetó ből), MATTEO DI AGOSTINO della Spina és SALVE DI BARTOLOMEO elkészítették, a konvent előjárósága elhatározta a chórúss számára való pompás székek elkészíttetését és ez iránt 1525. év április havában megbízást adtak a szerugiai BERNARDINO DI LUCA mesternek, a ki nyomban munkába is fogott, azonban ugyanazon év augusztus havában kiütött pestis járvány következtében a további működésben megakadályoztattott, sőt bizonynyal el is pusztult. E megszakítás 1533-ik évig tartott, a mikor STEFANO DI ANTONIOLO de ZABELLI mesterrel (Bergamóból) alkudozásba bocsátkoztak és sikeresen meg is kötötték azt. STEFANO mester ügyes munkásokat hozott magának Bolognából, Fanóból és Rómából; sőt NICCOLO CAGLI-t is megnyerte, a ki húsz darab diófában készíttendő intarsiatúra kivitelére vállalkozott, hozzájuk még más művészek is csatlakoztak, névszerint ANTONIO FIORENTINO, BATTISTA BOLOGNESE, AMBROGIO FRANCESE és LORENZO, FRA DAMIANO Bergamóból és STEFANO

mesternek egy fivére. E kiváló művészek egyesült törekvésének sikerült két és fél év leforgása alatt a nagy feladatot oly jól és tökéletesen megoldani, hogy úgy az architektonikus kompozíció, mint az ékitmények intarsiaturái minden korszakon át a nemes izlés mintájául fognak szolgálni. A szokásos elrendezés szerint a chórus kettős ülés sorral van betöltve, mely csak a közepén bír átjáróval az absziszba vezető ajtóhoz. A felső sor negyven, az alsó harminchat üléssel van ellátva. A fa-reliefek közül kiválik: PÉTER, mint a menny kulcsainak őrzője, ANONIAS halála, Alamizsnaosztás, PÉTER megfeszítése, PÁL lefejeztetése stb., melyeknek mesterei valának ANTONIO FIORENTINO, BATTISTA BOLOGNESE és AMBROGIO FRANCESE. Az olvasó állvány kivitelét LORENZO vette át. Bájosan hatnak az ékitménybe virágok és levelek, a finom szépséggel hajlított csigavonalak, a lárvák és sfinkszek. Hasonló stílűek és tökéletesek a támlák lapjai; kiválóan szép az ajtók négy lapja PÉTERREL, PÁLLAL, MÓZES megtaláltatásával és az angyali üdvözléssel FRA DAMIANO-tól, a ki nevét a szószék alá jegyzé. A felső záródás fölfordított konzolokon nyugvó posztamentek által eszközöltetik, melyek ismét karinthei, kannellurás oszlopokra vannak állítva, hogy a rozettákkal díszített tetőt és gazdag gerendázatát tartsák. A gubbio-i székesegyház chórusában van egy bámulatosan faragott püspöki szék, az ornamentek stílje a legizlésteljesebb renesszánsz, madarakkal, kutyákkal, rovarokkal és pillangókkal virágok és lombindák között csábító háрпиákkal és torkos szatirokkal, azonban egyszersmind egy kápolnába helyezett s «Religio venerandá»-nak nevezett női alakkal, mely fölött egy titokzatos fölírás kíséretében MAFFEI DA GUBBIO neve van jegyezve.

A chórus székei egy sajátos ötlettel szereznek meglepetést. Ugyan is, míg a támlák szokásos intarsiaturái eredetileg rajzok és festmények utánzatai valának, e helyen a művész megfordította a dolgot és az intarsiaturák benyomását utánozta olajfestményekben, a melyek számára mintául GIOVANNI DA UDINE, sőt RAFAEL stíljében készült kecses gyermekalakokat és venyige-ornamenteket ábrázoló rajzokat választott vagy készített.

Eme műfajnak művészei között a század első harmadából említésre méltók: UGOLINO DI BARTOLOMEO, a kit BUTELLÁ-

nak is neveztek és Perugiából való volt. A S. Maria del Mercato számára egy művészi kivitelű széket készített. MARIOTTO DI PAOLO 1494. a dómsekrestye számára szekrényeket készített, DOMENICO BERTINITŐL való Castel Rigone-ban a templomajtó, CIANCIO DI PIER FRANCESCO-tól 1520. évből a dóm szekrényei; BERNARDO DI LAZARO-tól: 1505. évből a S. Lázaro padjai, 1506. évből a S. Giuliana chórusa és 1512. évben a S. Silvestro sekrestyéjének szekrényei; GIAMBATTISTA DI FRANCESCO DI MATTEO 1529. évben átvette a dóm S. Giuseppe kápolnájának padjaira és a S. Girolamo chórusára nézve a megrendelést.

A fafaragás művészetével párhuzamosan fejlődött a kő- és terrakotta ornamentikája, melynek legkiválóbb mesterei Toszkánából és Lombardiából jöttek át Umbriába. 1472. évben GASPERINO DI ANTONIO és segédje, LEONE DI MATTEO, mindketten lombardiaiak, azonban Perugiában települve, megbízatást nyertek, hogy a Capitano del Papolo újonnan épülő palotája számára JUSTITIA alakját két grif-fel márványból készítsék el. 1476. évben Perugiában Mo. FILIPPO DI GIOVANNI Meliből, a S. Domenico kápolnája részére nyert megbízatást; 1477. évben a Comoból való PIETRO PAOLO DI ANDREÁT a S. Lorenzo domban Capella della Madonna del Berde számára; 1486. évben a Flórenc melletti Settignano-ból származó FRANCESCO DI FILIPPO és SANTE DI LORENZO-t a nyilvános palota portaléját készítették; 1488. évben BENEDETTO BUGLIONI vállalkozott a dóm Szt. József kápolnájának és egyebeknek kivitelére Perugiában; 1490. évben vállalkozott FRANCESCO DI GUIDO és BENEDETTO DI GIOVANNI ROCCIOLI (Settignano-ból) a nyilvános palota nagy termének «Lavamanó»-jára; 1512. évben a szintén Settignanoi DOMENICO DI BERTINI a castel-rigonei S. Maria de miracoli portaléjára, FRANCESCO DI GUIDO 1507. évben a nyilvános palota számára egy kandalló és vezeték elkészítésére vállalkozott, 1509. évben UGOLINO-val a perugiai S. Francesco Capella Armellini-jére és 1516. évben a Signoria számára egy különös műizléssel készült trón-székre.

1533. évben a flórenci ALESSANDRO DEL CHIARO a dóm tabernakulumát ké-

szíté; 1534. évben GUIDO DI MAEOSTRO DI FRANCESCO a S. Pietro chórusának szekrényeit, melyek jelenleg is eredeti helyükön vannak.

Majdnem feledésbe merült annak idején eme szakma egyik érdemes művészeinek, ROCCO DA VICENZÁ-nak neve, a ki szülővárosa dómjában egy kápolnát és 1525. évben a kis S. Maria del Glorioso templomot San Severino mellett építé; e mellett Spello-ban a S. Maria maggiore főoltárának tabernakulumát készíté, mely mű egyszerű konstrukciója, a formák szépsége, valamint az ékitmények gazdagsága által tűnik ki. — A négyzetesen fölállított postamenten nyugvó és a legtetszetősebb motívokkal pazarul ékített korinti oszlopok és ezek ékitményes ivével tartja a földélnek félköríves, kasszetták kupoláját.

Valószínűleg Rocco volt mestere a templom keresztelőkútjának is, melynek részletei jelenleg a főportále két oldalának falába vannak illesztve. 1519. évben Rocco mesterre bízták a perugiai S. Lorenzo templom tovább építésének főfelügyeletét, valamint ő vezette a külső falnak fehér és vörös kövekkel való beruházását. Azonban — úgy látszik — Foligno-ban telepedett le és onnan intézte tevékenységét a szomszédos Bettona, Todi, San Severino stb. városokra. Treviben 1521. évben a Compagnia del Corpo di Cristo kápolnát ké-

szíté; Mongiovinio-ban, Perugia mellett, szintén készített kápolna, melyet némelyek BRAMANTE művének néznek.

Az egyházi ornamentális szobrászat kövébe tartoznak még a szent olaj-tartó szekrénykéek. Egyike az ilyenmű legszebb példának a XV-ik századból származik és a narui S. Lorenzo-ban látható és oszlopokból, gerendákból alkotott, pompás keretbe foglalt üdvözlő ábrázoló kép szisztémájára van komponálva.

A hegyeken túl fekvő Fano S. Michele templomának portáléjában is látható a renesszánsznak egy szép emléke. A két meanderes arabeszkkel relifezett pilasztereken nyugvó félkörív képezi a bemenet nyílását, melynek kerete vonja magára a bámulatot. Szépen tagozott lábazon emelkedik a pilaszterekhez csatlakozó erősen relifezett friz és kiszökő párkány. Ezen, a pilaszterek fölötti függélyes helyzetben, térdelnek az alakok: jobbról a Szt. Szűz, balról az üdvözlő angyal. Köztük áll a templom védszentje, egyszerű négyzetes keretbe foglalva, karddal és mérleggel és a sárkánnyal. A keret fölül meanderfriz-zel kiugró párkánnyal és félköríves orommal záródik, a melyen belül az örök Atya a glóbuszal van ábrázolva.

Mindazáltal Olaszország eme környékének legtökéletesebb és legszebb ornamentális műemléke az urbinói hercegi palota ékitménye és annak a gubbioi palotán való utánzata.

AZ UMBRIAI SZOBRÁSZAT A XV-İK SZÁZADBAN.

A szobrászat természetesen az ornamentális művészettel kapcsolatban van, helyenként azzal összeforr, sőt abba beleolvad. Az umbriai művészi tehetségeknek túlnyomóan festői érzékénél fogva nem is feltűnő, hogy épen virágzása korszakában alig hozott létre szobrász-tehetségeket és hogy szobrászati műveik ritkák és majdnem kivétel nélkül idegen művészek alkotásai, mi mellett sok esetben a ROBBIA műhelyéből kikerült zománcos terrakottákkal elégedtek meg.

Perugiában a legjelentékenyebb szobrászati vállalat volt ama mű, mely a II. PÁL pápa iránti hálának (miután ő állítá helyre a város belbékéjét), köszöni létét. 1466. évben a nagy tanács elhatá-

rozta a pápa ércebe öntött szobrát a dóm nyugati oldalának külsején, egy fülkében elhelyezve fölállítatni. A megbízatás, ennek kivitele iránt DONATELLO egyik tanítványának, a páduai BELLANO-nak adták át, a ki 1467. évben a megrendelők közmegelekedése szerint föl is állítá; — azonban 1798. évben pénz híján a bevonuló franciáknak adandó hadisarc fejében kénytelenek voltak a szoborművet pénzzé beolvasztatni.

Talán nagyobb és mindenesetre szerencsésebb művész volt a flórenci AGOSTINO d'ANTONIO DUCCI, a kitől a perugiai S. Domenico-ban egy nagyszabású oltár-mű szerepel, ez a San Lorenzo kápolna, melyet 1459. évben a DELLI számára ké-

szített márványból. Az architektonikus beosztás egy templom homlokzatának felelt meg. A félköríves lunettben ül a MADONNA a gyermekkel, két nagy angyal között, gyermek-angyaloktól környezetten. Az oldalszobákba fülkék vannak illesztve, az angyali üdvözlés alakjainak, Szt. JÁNOS, LŐRINC, PÉTER és BRIGITTÁNAK státuáival.

Je'entékenyebb egy korábban elkezdett műve, mely egyszersmind egész Umbria környékén eme korszakból a legbecsesebb, a S. Bernhardino homlokzata Perugiában, befejeztetésének 1461. évszámával. Az oromzat mezejében KRISZTUS kolosszális alakja trónol, ölében az evangéliummal és áldást osztva, alakját sugár glória övedzi és kherubokból képződő koszorú környezi, míg két oldalt két angyal imádja. A félkórus nagy mezejében, — mely a földszint és az orom egész falterét foglalja, — egy lángmandorla között áll Szt. BERNÁT természetfölötti nagy alakban, szerzetes öltönyben, fejét oldalt fordítva, jobbát fölemeli és baljában egy könyvet tart. Két oldalt négy-négy angyalból álló csoport lebeg feléje és zenével üdvözik; a tér többi részét szárnyas szeráfok fejei foglalják el. Eme, teljesen ornament stílusban tartott és a festői elrendezést mellőző kompozíció öt osztályból áll, melyek egyes, architektonikus tagozás nélkül egybekötött táblát képeznek és egymás mellett függélyes irányban töltik ki a jelzett tért. A mily természetellenesnek és erőltetettnek tűnik föl e beosztás, ép oly mértékben szabad, eleven és szép a kivitel. A két széles sarokpila szter felső fülkéiben balra az angyali üdvözlés angyala, jobbra a Szt. Szűz áll; a két alsó fülkében balra HERCULANUS püspök, jobbra CONSTANTINUS püspök; valamennyien jól beállított, egyszerű, méltóságteljes, tárgyuknak megfelelő, stílszerűen és ízlésesen drappirozott statuák, azonban a kiválóbb műérték hiával. A keskeny és a nagy félkörívvel összekötötetésben álló pilaszterek közül a külsőkön két relif van alkalmazva zenélő angyalokkal, a belsőkön szintén relifek fejezik ki a fő erényeket. A sarok kis relifjei Szt. BERNÁT életéből vett jeleneteket ábrázolnak. Értékük és tartalmuk már meg nem állapítható, mivel erősen sérültek.

E nagy mű érdekében a művész Perugiában tartózkodott, azonban más esetekben beérték azzal, hogy távolról hozatták a műveket; így pl. 1493. évben

a perugiai Cambio számára Flórencben égetett agyagból készítették és hozatták az igazságosság alakját. Valószínűleg hasonló módon került Narni dómjába Szt. Antal kolosszális, festett szobra BECCHIETTÁ-tól.

Műértékekkel bíró síremlékekben is szükkölködik Umbria ahhoz képest, mely nagy mennyiségben szerepelnek ezek Olaszország minden részében.

Perugiában szokásba jött egy e célra szánt «Museo medioevale»-ban egyéb középkori régiségek között szoborműveket is a pusztulás ellen biztosítandó, elhelyezni. Itt áll ama szárkofág eleje, mely az előtt a Szervita-templomban, aztán a S. Maria nuovóban Flórencben foglalt helyet és a híres jogtudornak, BALDO BARTOLININEK szolgált nyugvó helyül, relifjén őt számos hallgatóinak környezetében ábrázolván — a mű készítője, GIOVANNI DI GIAMPIERO Velencéből 1492. évből.

Nagyszabású síremlék az, melyet PITGLIANO gróf fia számára 1499. évben a milánói AMBROGIO D'ANTONIO mester által készítettett és a Spoletoi dómba helyezett el.

Feszületek mindenütt és különböző anyagban találhatók. Perugiában, a S. Pietroban MAESTRO GIOVANNI TEDESCO neve alatt őriznek egy ilyen fa-feszületet 1478. évből, Crocefisso bello címen; tőle való a S. Agostino-ban egy Szt. SEBESTYÉN.

Végül még a Narni-i dóm két domborműve is említésre méltó ismeretlen szerzőktől. Az egyik PETRUS CÄSIUS síremléke a szokásos egyszerű szerkezettel, 1477. évből. A két oldalt ismételten alkalmazott évszámok mellett két fiú-alak tartja a család cimereit. Fölöttük van elhelyezve a könnyű arabeszekkel és a meghalt nevét magába foglaló medáljonnal ékített szárkofág, melyen a meghalt alakja nyugszik. Ez és egy lunett fölött (melyet a perugino ízlésű MADONNA-freszkó tölt ki) korintheta pilaszterek következnek, félpilaszterek gerendával és párkánnyal és egy kis lunettel.

Jelentékeny GORMAZ püspök kápolnája 1512. évből. II. GYULA alatt a szokásos modorban készítve, bizanci modorban tartott MADONNA-képpel. A síremlék alapzata a felsőtől elválasztatott, midőn helyébe üléseket akartak állítani. Formákban finomak és kivitelben szépek a lorrából kiinduló domborművű arabeszek. E

szárkofágon nyugszik az elhunyt püspök alakja.

Két oldalt, a pilaszter fülkében áll egy-egy áldást osztó szt. püspök; fölötté a bemélyített, négyszögű fülkében a MADONNA a gyermekkel és a felhőkben imádó angyalok, egy oly márvány csoport, mely sem formákban, sem arányaiban nem tiszta, valamint kivitelében nem finom, mely kritika PÉTER és PÁL apostolok fülkébe állított alakjaira és az atya Isten és őt környező négy angyal alakra is vonatkozik.

Figyelemre méltó még ugyanott a templom szószéke a XV-ik századból való domborműveivel és a másik átelleni szószék SZT.-PÉTER, PÁL, JÁNOS relifjeivel és MCCCCLXXX. évszámmal.

Még több kiválóbb mű készült ama korszakban, miről a levéltárak és krónikák jegyzékei tanuskodnak, azonban — sajnos — az utolsó köig nyomtalanul eltűntek.

Igy Camerino-ban GIOVANNA MALATESTA GIUL. CESARE VARANO neje, egy fogadalom következtében a város véd-szentjének, VENANITUS-nak 1476. évben egy nagy ezüst szobrot állíttatott és ennek kíséretébe adta óhajtott fiacskáját. Azonban egy utószülött fiú, talán ama nézetben, hogy ezzel túl sok tisztesség esett fivérére, 1502. évben beolvasztotta és csengő pénzzé vereté e szobrokat. Bárha 1511. évben BERNARDINO BARTOLOMEO római szobrászsal egy új szobormű megkészíttetése iránt egyezsége lépett, soha sem jutott az kivitelre.

AZ UMBRIAI FESTÉSZET A XV-IK SZÁZADBAN.

Umbriában a XV-ik században készült épületek és szoborművek majdnem kivétel nélkül idegen művészek munkái.

Ellenben félremagyarázhatlan az egyidejű, hazai umbriai festőiskola fejlődése. Bárha Olaszország más vidékeinek festőművészei is hagytak emlékeket Umbriában és környékén; mindazáltal maradandó benyomást csakis ama művek gyakoroltak, melyek a határozott érdemen kívül még az uralkodó műirányzattal is összhangban állottak. Eme hatást TADDEO, sem DOMENICO BARTOLI (Sziénából) nem érték el, bárha művészetük, kivált Perugia-ban, többszörösen igénybe vétetett. Bezzeg másképp hatott FRA ANCELICO FIESOLE-nak a perugiai S. Domenico számára festett nagy, befejezett kivitelű, természetfölötti szépség, valamint a kétséget kizáró áhitat és legmélyebb vallásos lelkesedéstől áthatott oltárképe, úgy-szinte az orivetói dómban megkezdett «Paradicsom»-a, melyek magukkal ragadták a rajongásra hajlandó umbriai festőket. Ennélfogva tanítványának, BENOZZO GOZZOLI-nak Orivetóban, Montefalcóban és Perugia-ban kifejtett tevé-

kenysége nem is maradt látható hatás nélkül. Sőt még CARLO CRIVELLI, kinek magas komolyságát nem fojtá agyon túlzott díszítési hajlama, szintén nyomokat hagyott maga után. GENTILE FABRIANO, PIERO DELLA FRANCESCA, GIOVANNI SANTI, LUCA SIGNORELLI pedig nem idegenek Umbriában. Nélkülök nem volna teljes az umbriai iskola arculata.

Bár nagy mértékben gyakorolta is a fosztogatást a műszeretet és művásárlás, a vidék gazdasága kiapadhatlannak látszik. És mégis aránylag kevés művész neve szerepel. Az említetteken kívül még ismertek: ANGELINO DI ANDREUCCIO 1402.; CRISTOFORO DI ANTONIO (mindkettő Porta Susannából; utóbbit egy összeesküvésben való szereplése miatt lefejezték); MATTEO BENEDETTOLA 1408.; NICCOLO ABONETTI Cortonából; NICCOLO PETRUCCI Orivetóból 1408.; POLICRETO és fia Peruginoból 1417—48.; EDIGIO DI ONOFRIO, GILLO néven is nevezve; ANGELO és BATTISTA DI MAESTRO BALDASSOR MATTIOLI 1481.; NICCOLO DEL PRIORE 1498.; GIOV. DI TOMASO ANGELI; SANTI DI MARINO; ASSOCLONE DI OTTAVIANO 1479.

VEGYESEK.

UJ TEMPLOMOT épített a fővárosban a nemrég ide telepedett Karmelita-rend a Huba-utcában, mely góth stílusban fog épülni és két tornyot kap.

BÉRHAZAT ÉS ÁRUCSARNOKOT épített Debrecen város tanácsa. Az épület két-emeletes lesz.

A LIPÓTVÁROSI ELŐLJÁRÓSÁGI ÉPÜLET terveit HÖNIG DEZSŐ fővárosi mérnök készítette. A kétemeletre tervezett épület költségei 140.000 frttal vannak előirányozva.

SZINHÁZ ÉPÍTÉS. Pozsony város elhatározta, hogy a városligeti rozoga Arénát lebontatja és helyébe új díszes színházat épített. Az építést már a tavaszon meg akarják indítani.

TÁRHÁZÉPÍTÉS. A fiumei kikötő Ferenc Szalvátor rakpartján új tárházat építenek. A fiumei m. kir. tengerészeti hatóság erre az építkezésre nyilvános árlejtést hirdet.

CSENDŐRLAKTANYA ÉS LOVAGLÓ ISKOLA ÉPÍTÉSE. A belügyminiszter átiratot intézett a székes fővárosi törvényhatósághoz, melyben 2000 négyszögöl kiterjedésű és a város központjától nem messze eső telkeknek mérsékelt áron való átengedését kérelmezi egy ujonan építendő csendőrségi laktanya és lovagló iskola czéljaira.

MEGFIGYELŐ INTÉZET. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter által a székesfőváros hozzájárulása mellett Budapest-balparti részén 285.000 frt költséggel építeni tervezett elmebeteg megfigyelő intézet létesítése dolgában értekezlet volt, a mely abban állapodott meg, hogy előbb számításokat tesz a kormány által követelt hozzájárulási összegekre nézve s azokat közölni fogja a miniszteri kiküldöttel. Végleges megállapodás tehát csak azutánra várható.

BERLINI UJ ÉPÜLETEK. (Berliner Neubauten.) E cím alatt egy új munka jelent meg, mely Berlin legszebb épületeinek fényképeit tartalmazza. Az épületek, melyekről az egyes felvételek készültek, megérdemlik, hogy tannmányozzák őket. Megemlítendő a «Theater unter den Linden»,

egy lakóház Klopstockstrasse No. 38 és még többek. Jellemzi a könyvet a német építészeti stílus. Tele van eredeti német motívumokkal, mindazonáltal nem csak a német stílus kedvelőinek ajánljuk, hanem minden építésznek s a gyönyörű munka csak is díszére és hasznára válhatik egy könyvtárnak. A 25 igen jól sikerült fénynyomatu képből álló könyv ára 25 márka. Címe: Berliner Neubauten. Neue folge. Von HERMANN RÜCKWARDT s megszerezhető a következő kiadótól: PAUL SCHIMMELWITZ, Hospitalstrasse 21. Leipzig.

A KÖBÁNYAI REF. TEMPLOM ÉPÍTÉSÉT a tavaszon megkezdik, mivel a szükséges építési költség az egyház rendelkezésére áll. A templom építésére 60.000 frt van előirányozva.

UJ KÓRHÁZ. A fővárosi irgalmas-rend a Császár-fürdő mellett elterülő telken levő kórházát a modern követelményeknek megfelelően akarván átalakítani és kibővíteni, a várostól 1151 négyszögöl telket kért a Dunapart és Zsigmond-utca között. A mérnöki hivatal jelentése szerint a kérelemnek városrendezési szempontból semmi sem áll útjában.

VÁROSHÁZ ÉPÍTÉS. Eger város közönsége új városház építését határozta el. A renesszánsz stílusú épület terveit WIND ISTVÁN egri építész készítette s mivel azokat a legutóbb tartott városi közgyűlés elfogadta, az építést valószínűleg már a tavaszon megkezdik. Az új városház építésére 113.000 frt van előirányozva.

KASZINÓÉPÜLET. A kaposvári nemzeti kaszinó új emeletes körhelyiség építését vette tervbe és e célra a telket a várostól szerzi meg. A terveket már készítik, hogy az épületet lehetőleg még az év folyamán létesíthessék.

A VESZPRÉMI PÉNZÜGYIGAZGATÓSÁGI ház kibővítését a tavasszal eszközlik, mert a helyiségek elégtelensége nagy mértékben gátolja a pontos ügykezelést.

MAGYAR ÉPÍTÉSZEK. Bécs városa öt nagy telektömböt szándékozik beépíteni munkáslakásokkal egyenkint másfél millió költséggel. Október elsején volt a határ-

ideje annak a tervpályázatnak, a melyet a FERENC JÓZSEF jubileumi alapítvány, bécsi jótékonyági intézmény hirdetett s e pályázaton magyar tervezők munkája győzött. A «Prüfe Alles und wähle das Beste» jeligéjű pályaterv, a melynek megvalósítása köbméterenként 3·02 forintba kerül, MEISSNER ALAJOS mérnök és SZESZLER SÁNDOR építész, budapesti lakosok közös munkája. A tervet 600 koronán vásárolták meg s elhatározták, hogy ennek alapján fogják a munkásházakat fölépíteni.

A POSTATAKARÉKPÉNZTÁR házat szándékozik hivatalos helyiségeinek elhelyezésére építtetni. A költségeket a postatakarékpénztár tartaléktökéjéből fogják fedezni.

KASZINÓHÁZ ÉPÍTÉS. A székesfehérvári uri kaszinó társaság, saját helyiségeinek elhelyezésére palotaszerű épületet szándékozik építeni, mintegy 150.000 frt költséggel. A terveket NEY BÉLA budapesti építész készítette.

KULTURPALOTA. A pozsonyi «Polgári Kör» egyesülve a «Toldy-körrel» díszes háromemeletes kulturpalota építését vette tevébe. A palotát a város egyik legszebb pontján, a sétatéren fogják építeni.

A VESZPRÉMI TAKARÉKPÉNZTÁR új házának terveit megbízás útján NAY REZSŐ budapesti építész készítette. Az építő munkálatok nyilvános verseny útján fogják biztosítani.

PÁLYÁZATOK.

KÖZSÉGHÁZ TERVEZÉS UJ-PESTEN. A 180.000 frt költséggel építendő újpesti község ház terveinek elkészítésére 800 koronás első és 400 koronás második díjjal pályázat van hirdetve. A pályaművek jelige alatt f. é. március 1. déli 12 óráig Újpest község jegyzői hivatalában nyújtandók be. A pályadíjat nyert 2 terv a község tulajdonába megy át s jogában lesz a községnek a tervek bármelyikét kivitelre felhasználni. Az építési program és helyszínrajz Újpest község jegyzői hivatalában 2 forintért (!) megszereshető.

NAGY-KÖRÖS r.-t. város által emeletre építendő takarékpénztári épület és anyakönyvi hivatal terveire pályázatot hirdet. A meglévő földszint beosztását feltüntető térrajz a polgármesteri hivatalban megtekinthető. A meglévő földszintes épület északi végéhez toldalékkul egy körülbelül 7 méter hosszúságú nagyobbítás tervezendő s ez a meglévő épülettel összhangba hozandó. Azok a helyiségek, a melyeket az emelendő épületnek magába kell foglalnia, az egyes területek feltüntetésével egy kimutatásban vannak foglalva, melyek lehetőleg megtartandók. Ezen kimutatás kívánatra megküldetik. A küldés stílusának megválasztása a tervezőre bízatik, valamint az egyes helyiségek csoportosítása is. A küldés óhajtható, hogy egyszerű legyen. Kívánatuk: a) Alaprajz földszintről, emeletről

1 : 200 mértékben. b) Két homlokrajz, egyik az udvar, másik a tér felől 1 : 200 mértékben. c) Annyi metszetrájz, mennyi a terv megértéséhez és elbírálásához szükséges. d) Pontos kimerítő költségvetés a helyi árak figyelembe vételével. Az épület déli vége akképp tervezendő, hogy az épületnek keleti irányban esetleg meghosszabbítása stílszerűleg kivihető legyen. E tervek az 1898 év március 15-ike déli 12 óráig bezárólag Nagy-Körös r.-t. város polgármesteri hivatalához küldendők be. A tervek felett, 10 napi közszemlére kitétel és szakértők meghallgatása után, a v. tanács javaslata alapján (!) a városi képviselőtestület (!) dönt. A legjobbnak talált és elfogadott terv 1000 koronával díjaztatik. A pályadíjnyertes terv Nagy-Körös r.-t. város korlátlan tulajdonába megy át, vagyis a felépítéssel bárkit is megbízhat (!). A rendelkezés alatt álló költségösszeg 200.000 forint, mely a tervezésnél lehetőleg megtartandó.

BUDAPEST SZÉKES FŐVÁROS ÚJ SZÉKPALOTÁJÁNAK HOVAHELYEZÉSE. A Magyar Mérnök-és Építész-Egylet mű- és középítési szakosztályai, — attól a jogos óhajtástól vezéreltetve, hogy Budapest székes főváros újból emelendő székpalaotájának hova-helyezésében, bármiféle melléktekintetek mellőzésével, csupán és kizárólag magának a székpalaotának és a rohamosan fejlődő székes főváros összes részei és kerületeinek s azok lakosságának egyenlő-

képpen szem előtt tartott érdekei érvényesüljenek s hogy a Budapest számos középületének szerencsétlen elhelyezésében elég elrettentő példát mutató, habár még oly jóakarató elhamarkodás föltétlenül elkerültessek, továbbá annak megcáfolhatatlan tudatában, hogy a hova-helyezés kérdése sem technikai, sem városrendezési, sem pedig finánciális szempontból ekkoráig kellőképpen tanulmányozva még egyáltalában nincs: a hivatott tényező- és érdeklődéseknek, eszméik kifejtésére és bemutatására alkalmat nyújtandók, a kérdés alapos tanulmányozása végett, pályázatot hirdetnek a következő feltételek alatt: I. Az emelendő székpalotában elhelyezendő használati összes helyiségek terjedelme kerekszámban 34.000 m²-re tehető, a mely terjedelemből körülbelül 24.000 m² a közigazgatási szolgálat hivatalos helyiségeire esik, a többi pedig a reprezentáció-helyiségekre (díszterem, ünnepélyes fogadtatásokra való helyiségek, közgyűlési terem, tanácsterem, főpolgármesteri, polgármesteri stb. hivatalos helyiségek, könyvtár, képtár, muzeum s ezek mellékhelyiségei) szánható. II. A székpalota a székesfőváros területén bárhová helyezhető, a mint azt az illető pályázó célszerűnek és megfelelőnek tartja és kellőképpen megokolhatni hiszi. A pályázat alkalmával az a helyzetterv, a mely e célra, a M. Mérnök- és Építész-Egylet titkári hivatalától megszerezhető, használandó föl. A mennyiben azonban valamelyik pályázó oly telekre javasolná a székházat helyezni, mely az imént jelzett helyzetterv határain kívül esik, ez esetben más, de ugyazon mérték szerint rajzolt, helyszínrajzon pályázhatik. III. Szem előtt tartandó az emelendő palota monumentális elhelyezése és különös figyelem fordítandó arra, hogy helye, az egész város területéhez viszonyítva, lehetőleg központos legyen, nem feledkezve meg a város jövőbeli terjedéséről sem. IV. A székpalotához vezető, vagy vezetendő közlekedő vonalak szempontjából szükséges, hogy a városnak, legalább a kiszemelendő hely környékébe eső része, illetőleg e környék szabályozása is a tervezés körébe vonassék. V. Gond fordítandó arra a körülményre, hogy a székes főváros dunajobbsparti része a dunabalpartival teljesen

egyenlőrangú és jelentőségű s e szerint, hogy a jobbsparti részeknek a székpalotához vezető útvonalai ugyanoly fontosságúak, mint a balpartiaké. VI. Tekintettel arra, hogy a Károly-kaszárnya telke a székes fővárosnak immár rendelkezésére áll, ha pályázó ezt a telket kívánja a székpalota részére fölhasználni, tegyen egyúttal határozott javaslatot arra nézve is, hogy a kaszárnya Granátos-utcai szárnyát fön kívánja-e tartani*) vagy sem, valamint a közvetlen környék szabályozására s a székpalotához vezetendő útvonalak szabályozására vagy létesítésére nézve is. VII. Ha pedig nem a Károly-kaszárnya telkét, hanem más helyet javasol a pályázó a székpalota számára, tegyen egyúttal javaslatot a Károly-kaszárnya telkének és környékének miként leendő szabályozása és értékésítése iránt, tekintettel ez esetben is a kaszárnya Granátos-utcai szárnyára. VIII. Kívánatos, hogy a pályázók javaslatukat pénzügyi szempontból is legalább magyarázattal, vagy megközelítő számításokkal egészítsék ki, különös tekintettel a javaslatuk szerint elhelyezendő középületek (templomok, iskolák stb.) szükségessé váló kisajátítására, illetőleg a kisajátítások költségeire is. IX. A pályázat titkos s a pályázók pályatervüket 1898. évi februárius 14-ének (hétfő) esti 6 órájáig, a M. Mérnök- és Építész-Egylet titkári hivatalában, jeligével és jeligés levélkével ellátva, adhatják be. X. Pályadíjak: 1-ső díj a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet ezüstérme és 300 korona. 2-dik díj a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet ezüstérme és 200 korona. XI. A pályadíjakat 5 tagú, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet mű- és középítő szakosztályaitól megválasztandó bíráló bizottság fogja odaitélni. A pályabírák nevei még a pályázat lejártá előtt közzé fognak tétetni.***) XII. A pályázatban részt vehet a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet minden tagja. Megjegyzés. A II-ik pontban említett térrajz, példányonként egy koronáért, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet titkári hivatalában bármikor megkapható.

*) Mi az ördögnek?!

A SZERK.

**) Ezt már most kellett volna kihirdetni, hogy a pályázó ismerhesse bírát; mert attól teheti a pályázó függővé a pályázatát, vajjon munkálatát azon bírakra bízhatja-e, vagy sem?

A SZERK.

A vonatok **INDULÁSA** Budapestről.

Érvényes 1897. október hó 1-től.

A vonatok **ÉRKEZÉSE** Budapestre.

Érvényes 1897. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarról				A nyugoti pályaudvarról				A keleti pályaudvarra				A nyugoti pályaudvarra			
óra	percz	vonat neve	délelőtt	óra	percz	vonat neve	délelőtt	óra	percz	vonat neve	délelőtt	óra	percz	vonat neve	délelőtt
12 20		k. e. v.	Konstantinápoly ¹	12 00		k. e. v.	Konstantinápoly ⁴	12 10		k. e. v.	London, Páris, Bécs ¹	12 50		k. e. v.	Konstantinápoly ⁶
12 40		»	Bécs, Páris, London ²	1 00		»	Bécs, Páris, London ⁵	12 30		»	Konstantinápoly ²	5 30		ost.e.v.	Konstantinápoly ⁷
6 15		v.-v.	N.-Kanizsa	5 55		sz. v.	Palota-Ujpest	5 00		t.szsz.	Arad	5 40		sz.-v.	Palota-Ujpest
6 50		sz. v.	Bécs, Grác	6 20		ost.e.v.	Bécs, Ostende ⁸	5 20		v.-v.	Ruttka	6 35		»	Palota-Ujpest
7 00		gy. v.	Ruttka, Berlin	6 30		sz. v.	Esztergom	5 45		sz.-v.	M.-Sziget	6 45		»	Szolnok, Czegléd
7 15		»	Zágráb, Fiume, Róma	6 40		»	Czegléd, Szolnok	6 10		»	Brassó, Arad	7 05		t.szsz.	Pozsony
7 20		»	Kassa, Munkács	6 50		»	Palota-Ujpest	6 15		t.szsz.	Bicske	7 15		sz.-v.	Verciorova
7 35		sz. v.	Belgrád, Bród	6 55		v. v.	Lajos-Mizse	6 35		sz.-v.	Lemberg, Miskolcz	7 25		»	Esztergom
7 40		»	Kassa, Poprád-Felka	7 30		gy.-v.	Zsolna	6 40		»	Bécs, Sopron	7 35		»	Palota-Ujpest
8 00		»	Zágráb, Fiume, Pécs	8 00		»	Bécs	7 05		»	Belgrád, Bród	7 45		»	Bécs
8 05		»	Arad, Brassó	8 05		sz. v.	Palota-Ujpest	7 10		»	Brassó, Kolozsvár	7 55		v.v.	Lajos-Mizse
8 30		»	Kolozsvár, Brassó	8 15		gy.-v.	Temesvár, Orsova	7 30		»	Hatvan	8 45		»	Párkány-Nána
8 50		gy. v.	Bécs, Grác	8 30		sz.-v.	Temesvár	7 35		»	Grác, Fehring	8 55		»	Palota-Ujpest
8 50		sz. v.	Munkács, M.-Sziget	9 05		»	Palota-Ujpest	7 50		gy.-v.	Bukarest, Brassó	10 10		»	Palota-Ujpest
9 20		»	Ruttka, Berlin	9 15		»	Bécs	7 55		v.v.	Paks, Adony, Szabolcs	10 35		»	Szeged
9 40		»	M.-Sziget, Stanislau	11 55		»	Palota-Ujpest ⁷	8 15		sz.-v.	Kassa, P.-Felka	10 55		»	Érsekujvár
10 30		v.-v.	Budafok ³					8 20		»	Fiume, Zágráb, Eszék				
			délután				délután	8 40		gy.-v.	Fiume,				
								8 50		sz.-v.	Hatvan ³				
								9 10		»	Szolnok				
								9 25		»	Győr				
								10 15		»	Szabadka				
								10 35		»	Ruttka, Fülel				
								10 40		»	Triest, Fiume				
											délután				
12 35		sz.-v.	Hatvan	12 05		sz.-v.	Czegléd, Szolnok	12 20		v. v.	Budafok ⁴	12 55		sz.-v.	Palota-Ujpest ⁹
1 15		gy.-v.	Fehring, Grác	12 15		»	Nagy-Maros	12 25		sz.-v.	Hatvan	1 25		gy.-v.	Bukarest
1 55		»	Arad, Tövis, Brassó	1 05		»	Palota-Ujpest	12 50		gy.-v.	Berlin, Ruttka	1 40		sz.-v.	Palota-Ujpest
2 15		»	Tövis, Körösmező	1 45		gy.-v.	Bécs	1 05		»	Konstantinápoly	1 50		gy.-v.	Bécs
2 20		»	Bécs, Páris	2 20		sz.-v.	Palota-Ujpest	1 10		»	Brassó, Tövis, Arad	3 00		sz.-v.	Palota-Ujpest
2 30		sz.-v.	Bicske	2 30		gy.-v.	Bukarest	1 25		»	London, Páris, Bécs	3 10		»	Lajos-Mizse
2 35		gy.-v.	Kassa, M.-Sziget, Lemberg	2 35		sz.-v.	Esztergom	1 30		»	Lemberg, Kassa	3 40		»	Szolnok, Czegléd
2 40		»	Belgrád, Eszék, Bród	2 45		»	Lajos-Mizse	1 45		»	Gyékényes, Pécs	3 55		»	Nagy-Maros
2 45		sz.-v.	Hatvan	2 55		»	Érsekujvár	1 50		»	Tövis, M.-Sziget	4 40		»	Esztergom
2 55		»	Szolnok	3 05		»	Czegléd, Szolnok	2 05		»	Grác, Fehring	5 45		»	Palota-Ujpest
3 00		gy.-v.	Zágráb, Fiume	4 00		»	Palota-Ujpest	5 55		sz.-v.	Gödöllő	5 55		»	Bécs
3 20		v.-v.	Adony-Szabolcs, Paks	4 25		»	Szeged	6 50		v. v.	Brassó, Kolozsvár	6 50		»	Temesvár
3 45		gy.-v.	Ruttka, Berlin	4 35		»	Nagy-Maros	7 00		»	Győr	7 00		»	Palota-Ujpest
4 00		sz.-v.	Szabadka	6 10		»	Palota-Ujpest	7 10		v.-v.	Esztergom	7 40		gy.-v.	Orsova, Temesvár
4 30		»	Győr	6 30		»	Párkány-Nána	7 20		»	Lajos-Mizse	8 20		sz.-v.	Nagy-Maros
5 20		»	Fülel, Ruttka	7 00		»	Verciorova	7 30		»	Palota-Ujpest	8 30		sz.-v.	Palota-Ujpest
5 45		»	Kolozsvár, Brassó	7 10		v.-v.	Esztergom	1 50		»	Tövis, M.-Sziget	8 50		gy.-v.	Bécs
6 25		»	Hatvan	7 20		»	Lajos-Mizse	2 05		»	Grác, Fehring	9 05		sz.-v.	Szolnok, Czegléd
7 05		»	M.-Sziget, Stanislau	7 45		»	Palota-Ujpest	5 55		sz.-v.	Gödöllő	9 20		gy.-v.	Zsolna
7 15		»	N.-Kanizsa,	9 05		tszsz.	Pozsony	6 20		»	Brassó, Kolozsvár	9 30		v. v.	Esztergom
8 00		»	Kassa, Poprád-Felka	9 35		»	Bécs	6 50		v. v.	Győr	9 55		ost.e.v.	Bécs ⁸
8 30		»	Zágráb, Fiume, Eszék	10 15		ost.e.v.	Konstantinápoly ⁸	7 15		gy.-v.	Bécs, Grác	11 00		v.-v.	Lajos-Mizse
8 40		»	Ungvár, Lemberg	10 35		sz.-v.	Szeged, Temesvár	7 20		sz.-v.	Brassó, Arad	11 50		k.e.v.	London, Páris, Bécs ⁵
9 10		tszsz.	Bicske					7 35		»	Belgrád, Eszék				
9 15		gy.-v.	Kolozsvár, Bukarest					7 45		»	Berlin, Ruttka				
9 35		sz.-v.	Belgrád, Eszék, Bród					7 55		»	Fiume, Zágráb, Pécs				
9 55		»	Fehring, Grác					8 10		»	Stanislau, M.-Sziget				
10 00		»	Arad, Brassó					8 35		gy.-v.	Róma, Fiume, Zágráb				
10 45		gy.-v.	Bécs					8 40		sz.-v.	Munkács, M.-Sziget				
11 00		v.-v.	Ruttka, Miskolcz					9 05		»	Kassa, P.-Felka				
								9 20		»	Bécs, Grác				
								9 55		gy.-v.	Munkács, Kassa				
								10 00		sz.-v.	N.-Kanizsa,				
								10 15		gy.-v.	Berlin, Ruttka				

Közlekedik:

- 1 Kedden és pénteken
- 2 Szerdán és szombaton
- 3 Csak a hajózás szünete alatt.
- 4 Minden szombaton
- 5 " kedden.
- 6 " vasárnap
- 7 Ünnepe- és vasárnap.
- 8 Minden szerdán.

Közlekedik:

- 1 Kedden és pénteken.
- 2 Szerdán és szombaton.
- 3 október 15-ig
- 4 Csak a hajózás szünete alatt.
- 5 Minden pénteken.
- 6 " kedden.
- 7 Minden vasárnap.
- 8 Minden szerdán.
- 9 Ünnepe- és vasárnap.

1898. k.

Verseny tárgyalási hirdetmény.

A nagyméltóságú magy. kir. Belügyminiszter 1897. évi november hó 18-án 111999/VI-b. szám alatt kelt rendelete értelmében Szabolcs vármegye **közkórházának felépítéséhez** szükségelt munkák elkészítésére **zárt ajánlati versenytárgyalás** hirdettetik.

Ezen építkezésnek költségei 176917 forint 49 krral irányoztattak elő, mely összeg az egyes munkanemek között a következőképen oszlik meg:

I. Föld, kőmives és elhelyező munka	frt 104,268·11
II. Kőfaragó munka	» 1,960 92
III. Ács munka	» 13,626·98
IV. Cserepes munka	» 4,680·47
V. Vas munka	» 15,564·14
VI. Bádogos munka	» 6,962·51
VII. Asztalos, lakatos és mázoló munka	» 16,533·59
VIII. Üveges munka	» 1,717·34
IX. Kutak	» 1,800.—
X. Különféle munkák (tőzeg, klozet stb.)	» 7,211·64
XI. Kerítések	» 2,591 79

Összesen. frt 176,917·49

Ezen munkák együttesen egy vállalkozónak, illetve egyetemlegesen kötelezett társvállalkozóknak, vagy pedig munkanemek szerint elkülönítve, külön-külön vállalkozóknak, illetve egyetemlegesen kötelezett társvállalkozóknak fognak kiadatni, fenntartván azon jog, mely szerint a beérkezett ajánlatok közül, tekintet nélkül az ajánlati összegre, szabadon választassék avagy egyáltalán az ajánlatok közül egy se fogadtassék el.

Az árlejtésen csak oly kellő szakképzettségű iparosok vehetnek részt, kik iparáguk gyakorlására hatósági engedéllyel bírnak.

Az elkészítendő munkára vonatkozó általános és részletes feltételek, tervrajzok és a részletes költségvetés a megyei államépítészeti hivatalban Nyiregyházán és ifj. **Bobula János tervező építésznél** Budapesten (VIII. ker., József-körút 11.) naponta délutáni 3—6-ig megtekinthetők és ugyanitt bármely munka részletes költségvetésének egy-egy ive 30 krajcárért, az összes tervek 15 forintért, az egyes tervlapok egy-egy forintért megszerezhetők.

Csakis az eredeti ajánlati űrlapokon a kibocsátott költségvetési ivekkel együtt benyújtott és lepecsételt zárt borítékban érkezett ajánlatok fogadtatnak el, melyek a következő felirással látandók el: **Ajánlat Szabolcs vármegye közkórházának építési munkálatára** és Szabolcs vármegye alispánjánál nyújtandók be. Az ajánlatban kiteendő, hogy az ajánlattevő a terveket, költségvetést, az árlejtési, valamint építési mindkét rendbeli feltételeket ismeri s ezeknek magát aláveti.

A nyilvános versenytárgyalás Szabolcs-vármegye székházának gyűléstermében, Nyiregyházán, **1898. évi március hó 12-ik napján délelőtt 10 órakor** fog megtartatni, mely napig és óráig az 50 kros bélyeggel ellátott ajánlatok annál biztosabban beadandók, minthogy a később beérkezendők nem fogadtatnak el.

Az ajánlattevők kötelesek azon vállalati összegnek, melynek erejéig ajánlatot nyújtanak be, 5%-ot, szóval **öt százalékot képező bánatpénzt** készpénzben avagy óvadék-képes értékpapirokban Szabolcs-megye pénztárában letétbe helyezni s az erről szóló igazoló nyugtatót ajánlatukhoz mellékelni.

Bánatpénz letételét igazoló elismervény nélkül érkező ajánlatok figyelembe egyáltalán nem vétetnek.

Az építési munka az ajánlatok elfogadása után azonnal megkezdendő s oly erővel lesz folytatandó, hogy az épületek 1898. év őszén betetőztessenek és 1899. év augusztus elsején teljesen készen használatnak átadassanak.

Kelt Nyiregyházán, 1898. évi február hó 3-án,

Mikecz Dezső.

főjegyző, az alispán helyett.

Hirdetések

az

„ÉPÍTÉSZETI SZEMLE”

számára felvétetnek a kiadó hivatalban

— B U D A P E S T, —

VI., Szövetség-utca 45. szám I. emelet.

KNUTH KÁROLY

mérnök és gyáros

BUDAPESTEN, VII., Garay-utca 6—8. sz.

Jótállás mellett elvállal:

**gáz- és vízvezetési berendezéseket,
klozetek és csatornázások,**

bármely rendszerű **központi és helyi fűtés** és **szellőztetések,**
szivattyúk, vizerőművi gépek,

gőz, mosó, főző és konyhasűrő, fertőtelenítő, szárító és fürdőberendezések és gőzfürdő
készítését városok, kastélyok, gyárak, bérházak stb. számára.

Vállalkozik: egészségügyi berendezések tervezésére és készítésére.

Tervek és költségvetések készséggel készíttetnek.

DUSAN FELSZERELT KŐAGYAGCSO RAKTÁRA.

Magy. kir. államvasutak.
15823/98. sz.

Hirdetmény.

A magy. kir. államvasutak igazgatósága nyilvános ajánlati tárgyalást hirdet a Szatmár állomáson előállítandó felvételi épület létesítésére szükséges építési munkák végrehajtására.

A tervek, a költségvetés, az egységárjegyzék, a szerződési tervezet, az ajánlati minta, a pályázati feltételek, valamint a munkák végrehajtásához kötött feltételek, Budapesten a magy. kir. államvasutak igazgatósága magas építményi ügyosztályában (Teréz-körut 56. sz., III. emelet 14a) és Debrecenben az üzletvezetőség pályafentartási osztályában a hivatalos órák alatt megtekinthetők.

Az ajánlatokat legkésőbb 1898. évi március hó 9-én déli 12 óráig kell benyújtani alulírott igazgatóság építési főosztályánál (VI., Teréz-körut 56. sz II. emelet 10. ajtó).

Az ajánlatokat 50 kros, az ajánlat mellékleteit ivenkint 15 kros bélyeggel ellátva, lepecsételve és következő felirattal kell benyújtani: «Ajánlat a szatmári felvételi épület előállítására».

Csak az összes munkákra tett ajánlatok fognak figyelembe vétetni. Az ajánlat benyújtását megelőző napon, vagyis 1898. évi március hó 8-án déli 12 óráig 3000, azaz háromezer o. é. frt bánatpénzt kell a magy. kir. államvasutak főpénztáránál (Andrássy-ut 75. sz. földszint) akár készpénzben, akár állami letétekre alkalmas értékpapirokban letenni. A bánatpénzről szóló letétjegy az ajánlathoz nem csatolandó.

Az értékpapírok a legutóbb jegyzett árfolyam szerint számíttatnak, de névértéken felül számításba nem vétetnek.

Csak idejekorán beérkezett írásbeli ajánlatok szolgálhatnak a tárgyalás alapjául. Posta útján beküldött ajánlatok és bánatpénzek térti vevénnyel adandók fel.

Budapest, 1898. január hóban.

Az igazgatóság.

(Utánnymást nem díjazunk).

Sok fáradságos kísérletezés után
végre sikerült egy

vegyileg präparált
olajfestéket

előállítani, mely a fát és vasat
kitűnően conserválja. Minden
építész-vállalkozónak különö-
sen ajánlatos.

Wendauer L. Róbert

vegyi olajfestékgyár.

Budapest, Váci-ut 20.

Prospektus ingyen.

Fogak és fogsorok.

Rágáshoz és beszéléshez használható a leg-
újabb rendszer szerint

csakis

RÓNA IMRE

fogspecialistánál

Budapest, VI. ker., Király-utca 47. szám
a terézvárosi templom átellenében.

Felvonókat

villamos, hydraulikus, gép- és kézi-
üzemre berendezve, szállít

FREISSLER ANTAL

BUDAPEST,

VI. ker., Dávid-utca 2. sz.

SCHLICK FÉLE

vasöntöde és

gépgyár részvénytársaság BUDAPEST.

Gyár és irodák:

VI., külső Váci-ut 1696—1699

Ajánlja magát következők készítésére és
szállításra, ugymint: vashidak és tetőszer-
kezetek, szögecselt és hengerelt vastartók,
gőzkazánok és gőzgépek, zsilipek, át-ere-
szek, jónak bizonyult rendszer szerint, kör-
szivattyúk, vízvezetési csövek, minden
nagyságban, felhuzók kézi-, víz- és gőzerőre.

Minden kiállításon első díjat nyert,

Universalis műszereket,

theodolitokat és tachymétereket,

Szintező műszereket,

mérőasztalokat irányzóvonalzóval,

acél- vagy vászon-mérőszalagokat,

pantografokat, planimétereket,

Praecizios rajzoló eszközöket,

Trianguláló 9—12-szeresen nagyító tábori messzelátó-
kat, valamint mindenféle optikai mérő műszereket a
legszigorubb pontossággal gyártanak.

Neuhöfer és fia,

Bécs, I., Kohlmarkt 8.

os. és kir. udv. műszerészek és mechanikusok.

Minden műszert készletben tartanak és garanciával
pontosan reklifikáltan szállítanak.

Más gyárakban készített műszereket is pontosan és
rövid idő alatt javítanak.

**A nem megfelelőket akadálytalanul ki-
cserélik; illusztrált katalógust ingyen
és bérmentve küldenek.**

LÉDECI PORTLAND-CÉMENT GYÁR

(LÉDECEN) (Trencsénmegye, posta-, távirda- és vasuti állomás).

Ajánlja a legelső bel- és külföldi szaktekintélyektől legkitünőbb minőségének elismert

Lédeci portland-cément gyártmányát,

mely szilárdságára nézve a Portland-cémentnél fennálló szabványokat felülmulja rendkívül finom őrlésben és mindig egyenlő minőségben.

Önálló raktár Budapesten.

KÖZPONTI IRODA:

LÉDECI SCHENK ADOLF

BUDAPEST,

BECS,

V., Dorottya-utca 6.

Elisabethstrasse 14.

KÉPVISELŐSÉGEK:

ARAD: Pollák Gyula. **SZOMBATHELY:** Deutsch I. testv. és Tsa.
SZEGED: Mildner Alajos. **SZATMÁR:** Beer Sámuel. **KASSA:** Gaebel József.
BRASSÓ: F. I. Lootz.

MATTONI-FÉLE
GISSHÜBLER
legtisztább égvényes
SAVANYU-KÚT

CHAUDOIR GUSZTÁV és Tsa

rézhengerművei: BUDAPEST, V., Vízafogó 1460.

— Sürgőnyeim: **Chaudoir Budapest.** — Telefon. —

Gyárt minden méretű és alaku egyenes és felhajtott rézlemez, gőzmozdony, tüzszekevény, vörösrézlemezket, vörösréz-, sárgaréz-, bronz- és tombak-lemezket; vörösréz-, sárgaréz-, tombak-, bronz-huzalt és rudat, forrasztás nélküli réz-, sárgaréz-, és tombak-csőveket.

Peronospora-fecskendő, vörösréz-lemezket, fürdő-kályha, vörösréz-lemezket.

KÉKY IMRE

szerszámgyáros

Budapest, III., Vöröskereszt-utca 19.

Kitüntetve 25 kiállításon, úgy bel-, mint a külföldön.

Készít mindennemű

asztalos és ácsszerszámokat,

u. m. gyalupad, gyaluk és csavarszorítókat, ugyszinte gyalukat rajz vagy minta szerint jótállás mellett.

Nagy raktárak az összes szerszámokból.

Megrendelések azonnal eszközöltetnek.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.